

Opinnäytetyö YAMK

Turun ammattikorkeakoulu

Taiteen uudet kontekstit

2024

Nelli Nio

Taiteilijapolku-malli

– työkalu taiteilijuuden tukemiseen



Opinnäytetyö YAMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Taiteen uudet kontekstit

2024 | 55 sivua

Nelli Nio

Taiteilijapolku-malli

- työkalu taiteilijuuden tukemiseen

Tämä opinnäytetyö on tehty Ateljee Eivorin tuetun taidetoiminnan kehittämiseksi. Moni taidetoimintaan osallistuva henkilö on tilanteessa, jossa harrastuksesta alkanut taiteen tekeminen on muuttunut tai muuttumassa taiteilijuudeksi. Ateljeessa kaivattiin uusia työkaluja taiteilijuuden tukemiseen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Opinnäytetyö on toimintatutkimus, jossa etsittiin hyviä käytänteitä ja tapoja uudenlaisen Taiteilijapolku-mallin kehittämiseen. Tietoa ja kokemuksia haettiin alan kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Lisäksi haastateltiin alan asiantuntijoita, taiteilijoita ja heidän taustahenkilöitään.

Näiden tietojen sekä kirjoittajan omien havaintojen ja pohdinnan tuloksena syntyi Taiteilijapolku-malli, jota pilotoitiin kahden Ateljee Eivorin taidetoimintaan osallistuvan henkilön kanssa.

Asiasanat:

Tuettu taidetoiminta, erityistaidetoiminta, tukea tarvitseva taiteilija, taiteilijuus, erityistaiteilija, outsider-taide, taiteen marginaalit, taiteilijapolku, yhdenvertaisuus

Master'S Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Contemporary Contexts of Arts

2024| 55 pages

Nelli Nio

The artist path model

- a tool of support in becoming an artist

This thesis has been done primarily for the development of Ateljee Eivor's supported art activities for artists with disabilities. Many of our artists are in a situation where making art, that started as a hobby, has turned or is developing into an identity of an artist, in a professional context. At the studio, new tools were needed to support artistry and the realization of equality in the art itself with the mainstream art world.

This thesis is an action research in which good practices and methods were researched for the development of a new kind of Artist's Path model. Information and experiences were sought from literature and studies in the field. Experts in the field, artists and their background people were also interviewed.

Based on this information and the author's own observations and experiences, the Artists path model was born. It was piloted for just under a year with two Ateljee Eivor artists.

Keywords:

supported art activity, supported art studios, artist in need of support, artist with disabilities, outsider art, marginal art, artist's path

Sisältö

<i>Käytetyt lyhenteet ja sanasto</i>	6
<i>1 Johdanto</i>	8
<i>2 Taiteilijapolku-malli Ateljee Eivorin uudeksi työkaluksi</i>	11
2.1 Tavoitteet.....	11
2.2 Kehittämistyön menetelmät.....	12
<i>3 Tuettu Taidetoiminta</i>	14
3.1 Tuettua taidetoimintaa Ateljee Eivorissa	16
3.2 Esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen	17
3.3 Eivorilaiset	19
3.4 Alkutilanne	20
<i>4 Taiteilijuuden pilotointi</i>	23
4.1 Pilottitaiteilija 1: Sakari Söderström	23
4.2 Pilottitaiteilija 2: Anna-Stina Helander.....	25
<i>5 Taiteilijuus</i>	27
5.1 Taiteilija marginaalissa	30
5.2 Taiteilijan tarvitsema tuki	31
5.3 Harrastelija vai taiteilija	34
5.4 Yhteisö tukee taiteilijuutta	36
<i>6 Taiteilijapolku-mallin kehittämistyö</i>	38
6.1 Taiteilijoiden haastattelut	38
6.2 Taiteilijapolun ensimmäinen versio.....	40
6.3 Asiantuntijoiden haastattelut	43
6.4 Taiteilijapolku-mallin arviointia ja kehittelyä	45
<i>7 Hankkeen tulokset ja arviointi</i>	48

7.1 Seitsemän vaiheen Taiteilijapolku-malli.....	48
7.2 Mitä tämän jälkeen?	52
7.3 Prosessi minussa.....	52
8 Pohdintaa	54
Lähteet.....	56

KÄYTETYT LYHENTEET JA SANASTO

Art brut	(brut, ransk. raaka, karkea) Tämän alkujaan psykiatristen sairaaloiden potilaiden tekemän taiteen juuret ovat 1800-luvun loppupuolelta. Taiteilija Jean Dubuffet nimesi tämän villin ja jollain lailla alkuvoimaisen taiteen nimellä Art brut vuonna 1945. (Rhodes 2004.)
Edunvalvoja	on holhousviranomaisen tai käräjäoikeuden määräämä henkilö, joka edustaa päämiestä, eli edunvalvottavaa henkilöä niissä asioissa, joissa hän ei ole itse alaikäisyytensä tai muun, yleensä terveydellisen syyn vuoksi kykenevä itse valvomaan etujaan tai hoitamaan asioitaan. Edunvalvojana voi olla yksityishenkilö, usein omainen tai muu läheinen. (Oikeusministeriö 2024)
Erityistaidetoiminta (tuettu taidetoiminta)	on taidetoimintaa, joka on suunniteltu mahdollistamaan toimintarajoitteisten ihmisten osallisuuden taiteen tekemiseen. Erityistaidetoiminnan käsite kuvaa toiminnan rakenteellista tasoa, jossa taide syntyy tuetussa ympäristössä. Itse taiteilijat ja heidän taiteensa ei tarvitse erityisliitettä.
ITE-taide	on tekijöidensä itseoppimaa taiteen tekemistä, heistä voidaan käyttää nimitystä ITE-taiteilija.
Kettuki ry	toimii erityistaidetoiminnan kentän edunvalvojana ja alan valtakunnallisena asiantuntijaverkostona. Kettuki edustaa kaikkia erityistä tukea tarvitsevia taiteen tekijöitä Suomessa. (Kettuki ry 2024)
Outsider-taide	on taidemaailman valtavirran ulkopuolella tehtyä kuvataidetta. Outsider-taiteilijat ovat itseoppineita, ja he toimivat usein apurahajärjestelmien ja gallerioiden ulkopuolella. 2000-luvun alussa erityistä tukea tarvitsevien taiteesta alettiin käyttää ilmaisua outsider-taide. Myös ITE-taide ja kansantaide kuuluvat outsider-taiteen kenttään.

- Taiteilijamatrikkeli on hakemisto kuvataiteilijoista. Kettuki ry ylläpitää taiteilijamatrikkeliä suomalaisista tukea tarvitsevista taiteilijoista. (Kettuki ry Taiteilijamatrikkeli 2024)
- Taiteen marginaali on taidetta, joka nimensä mukaisesti jää marginaaliin, reunalle eli syrjään taiteen valtavirrasta. Marginaalitaiteeseen katsotaan kuuluvaksi outsider-taide, Art brut, ITE-taide, kansantaide ja tukea tarvitsevien taiteilijoiden taide.
- Taiteilijaresidenssi on työskentelytila jaksoittaiseen työskentelyyn. Residenssin ajatuksena on mahdollistaa taiteilijalle vetäytyminen työskentelemään toisaalle, omaan rauhaansa. Tukea tarvitseva taiteilija tarvitsee residenssityöskentelyyn tukitoimia, avustajan/taideohjaajan sekä usein esteettömän tilan. Nämä seikat tuovat residenssityöskentelyn toteutumiselle lisähaasteita.
- Tukea tarvitseva taiteilija on taiteilija, jolla on toimintarajoitteita ja tarvitsee sen tähden tukea tehdessään taidetta.

1 Johdanto

Opinnäytetyöni lähti tarpeesta kehittää työtäni taideohjaajana tuettua taidetoimintaa järjestävässä Ateljee Eivorissa (jäljempänä Eivor). Perustin Eivorin Porvoon Taidetehtaalle vuonna 2018 ja sitä pyörittämään yhdistyksen Ateljee Eivor ry:n. Järjestämme taidetoimintaa henkilöille, joilla on toimintarajoitteita, joiden vuoksi he tarvitsevat erityistä tukea tehdessään taidetta. Toimintamme on tavoittanut joka vuosi uusia tekijöitä. Alusta asti mukana olleet taiteentekijät ovat tehneet taidetta vuosi vuodelta sitoutuneemmin, ja siitä on tullut heille tärkeä osa elämää.

Ryhdyin tekemään opinnäytetyönäni kehittämishanketta, jossa suunnittelen ja pilotoin Taiteilijapolku-mallin työkaluksi taiteilijuuden mahdollistamiseen ja tukemiseen tukea tarvitseville henkilöille. Pyrkimykseni on parantaa taiteilijoiden yhdenvertaisuutta sekä vahvistaa kunkin tekijän omien toiveiden ja unelmien kuulluksi tuleamista.

Olen koulutukseltani kuvataiteilija ja taideopettaja. Ennen Ateljee Eivoria olin toiminut jo pitkään tuetun taiteen kentällä. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen tarkastellut myös omaa polkuani taiteilijaksi ja taideopettajaksi. Tie taiteilijaksi ei ole kenellekään helppo, mutta tukea tarvitsevalle polku on tukitoimienkin kera muihin taiteilijoihin verrattuna pitempi, kaidempi ja mutkikkaampi.

Yksi opinnäytetyöni tavoitteista on selvittää, mitä kaikkea tukea tarvitsevan ihmisen taiteilijuus voisi parhaimmillaan olla. Mikä taiteilijana olemisessa on tärkeää ja mistä elementeistä se rakentuu? Onko tukea tarvitsevan taiteilijan taiteilijuus erilaista kuin ei tukea tarvitsevan?

Kaikille taiteilijoille tärkeitä asioita ovat ilmaisun vapaus, uusien asioiden oppiminen ja kokeminen sekä uuden luominen. Työhön kuuluu myös verkostoitumista, yhteistyöhankkeita, apurahojen hakemista, sekä näyttelyiden järjestämistä että työn tuloksista nauttimistakin. Nämä asiat ovat tärkeitä ja merkityksellisiä myös Eivorin taidetoiminnassa. Kuluneiden vuosien aikana olemme pitäneet näyttelyitä, on osallistuttu ulkopuolisiin taidehankkeisiin ja

koettu innostavia onnistumisia. Tunne yhteiseen taiteilijajoukkoon ja tuettuun taidekenttään kuulumisesta on vahvistunut. Kaikki nämä kokemukset ovat luoneet pohjaa taiteilijuuden identiteetin kasvulle. Jokainen teko ja onnistuminen tuo ihmisen näkyväksi ja kiinnittää hänet joukkoon, yhteisöön sekä osaksi yhteiskuntaa.

Lähdin rakentamaan taiteilijuuden tukemisen mallia toimintatutkimuksen kautta. Toimintatutkimuksen periaatteiden mukaan pyrkimykseni on muuttaa Eivorin toimintatapoja ja kehittää taideohjausta suuntaan, josta tukea tarvitsevat taiteilijat siitä parhaiten hyötyisivät. Opinnäytetyötä tehdessäni olen kokenut myös olevani osa tuetun taidekentän alati muuttuvaa kehitystyötä. Tuetun taidekentän verkostot eivät ole kovinkaan suuret, mutta yhteistyö on vahvaa ja meillä kaikilla toimijoilla, niin isoilla kuin pienillä, on yhteinen halu kehittää alan toimintaa. Työssäni Eivorissa kannan omalta osaltani vastuuta alan kehittämisestä ja näin osallistun yhteiseen interventioon.

Olen tarkastellut ja tutkinut alan toimintaa ja tutustunut muihin taidetoimijoihin. Kehittämisideoita ja hyviä käytäntöjä olen hakenut tuetun taidetoiminnan kentällä tehdyistä oppaista ja opinnäytetöistä. Johanna Immelin (2022) opinnäytetyö oli näkökulmaltaan joukon antoisin. Immeli kirjoittaa tuetun taidetoiminnan rakenteiden ongelmista ja kehittämisen paikoista, mutta myös upeasta taidetoiminnasta, taiteilijoista ja alalla tapahtuvasta kehitystyöstä.

Anni Ohmeroluoman (2022) opinnäytetyö avarsi tukea tarvitsevien taiteilijoiden huoltajien näkökulmaa. Ohmeronluoma ehdottaa tutkimuksensa päätteeksi, että seuraavaksi haastateltaisiin erityistä tukea tarvitsevia taiteilijoita. Hän toivoo, että jatkossa selvitetäisiin taiteilijoiden omia kokemuksia ja ajatuksia taidepolusta sekä taiteen tekemisestä ja merkityksestä. Tähän toiveeseen toivottavasti vastaan ainakin osittain tällä omalla opinnäytetyölläni.

Opinnäytetyöni luvussa kaksi kirjoitan kehittämishankkeeni tavoitteista sekä menetelmistä, joita käytin. Luvussa kolme kuvaan tuettua taidetoimintaa Suomessa, naapurimaissamme sekä Ateljee Eivorissa. Tämän jälkeen esittelen Eivorin taiteen tekijät ja selvitän taustaa tarpeelle kehittää taiteilijuuden

tukemiseen uusia käytänteitä ja työkaluja. Luvussa neljä esittelen kehityshankkeeni pilottitaiteilijat Anna-Stina Helanderin ja Sakari Söderströmin. Luvussa viisi pohdin taiteilijuutta sekä eroja ja yhtäläisyyksiä tukea tarvitsevien ja ei tukea tarvitsevien taiteilijoiden välillä sekä mitä on taiteen marginaalissa oleminen. Luvussa kuusi kuvaan Taiteilijapolku-mallin rakentumista. Opinnäytetyöni keskiössä olivat pilottitaiteilijoiden ja heidän taustahenkilöiden sekä alan asiantuntijoiden Autismsäätiön taidetoiminnan suunnittelija Synnöve Lindbergin ja Lahden visuaalisten taiteiden museo Malvan museopedagogi Johanna Immelin teemahaastattelut. Haastattelumateriaalien pohjalta rakensimme pilottitaiteilijoiden kanssa Taiteilijapolku-suunnitelmat, joiden pohjalta mallia lähdetään toteuttamaan.

Luvussa seitsemän esittelen koko Taiteilijapolku-mallin, josta tuli seitsemän vaiheinen. Arvioin mallin onnistumista sekä pohdin sen käyttömahdollisuuksia jatkossa. Ensisijaisesti malli on tehty oman ohjaustyöni tueksi Eivorissa, mutta uskon, että mallia voidaan varioida ja että tuetun taidekentän muutkin toimijat tulevat hyötymään siitä. Opinnäytetyöni lopuksi luvussa kahdeksan suuntaan katseen koko tuettuun taidekenttään ja pohdin tuettujen taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksien tulevaisuutta ja kuinka tuettua taidetta tulisi mielestäni jatkossa kehittää.

Tuetun taidealan terminologia on jatkuvassa muutoksessa. Vielä muutama vuosi sitten saatettiin puhua kehitysvammaisten taiteesta, mutta nykyisin tuetun taidepiirin kenttään kuuluvat kaikki taiteilijat, jotka kokevat tarvitsevansa tukea taiteen tekemiseen. Toisinaan näkee vielä käytettävien vanhentuneita nimikkeitä kuten erityistaiteilija, mutta tänä päivänä vakiintunut ilmaisu on, että puhutaan tuetusta taidetoiminnasta ja taiteilija on taiteilija, ilman mitään etuliitteitä.

Minäkin jouduin tätä opinnäytetyötä tehdessäni pohtimaan termien käyttöä. Päädyin käyttämään ilmaisuja: tukea tarvitseva taiteilija ja ei tukea tarvitseva taiteilija. Oli tärkeä tehdä selväksi, kenestä milloinkin puhun, kun koetan tuoda esille tukea tarvitsevien taiteilijoiden kokeman epätasa-arvon taiteen kentällä.

2 Taiteilijapolku-malli Ateljee Eivorin uudeksi työkaluksi

Lähdin tekemään kehittämishanketta työkaluksi itselleni omaan taideohjaamiseen Eivorissa. Taidetoimintamme oli nyt tullut vaiheeseen, jossa oli tärkeää pysähtyä ja selvittää, mitä tuki taiteilijuuteen tarkoittaa Eivorissa työskenteleville taiteen tekijöille. Asetin tavoitteeksi, että kaikille halukkaille laaditaan taiteilijapolut yksilölliseen taiteilijuuden tukemiseen.

Taidetoimintaan haettavat kulttuuriavustukset velvoittavat minua kehittämään toimintaamme ja edellyttävät sen tarkkaa seuranta. Ateljeen tuottamia hyötyjä ja vaikuttavuutta pitäisi pystyä arvioimaan apurahoja haettaessa sekä rahoitus selvitystä annettaessa. Se on äärimmäisen vaikeaa, sillä kysymys on laadullisista asioista, joiden määritelmät vaihtelevat ja ovat ainakin joiltain osin epämääräisiä.

2.1 Tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoite kiteytettynä on yhdenvertaisuuden toteutuminen Eivorissa. Olin jo pitkään painiskellut työssäni sen tosiasian äärellä, että taiteilijuus ei toteudu kaikille halukkaille yhdenvertaisesti. Kaikkien ääni ei ole tullut kuulluksi, ja näin ollen tarvittava tuki ei ole ollut kaikille tasapuolinen. Voi todeta, että samanlaisia haasteita on tukea tarvitsevien taiteilijoiden taiteilijuuden toteutumisessa monilla muillakin. Minna Haveri ja Päivi Lilja (2022,43) kuvaavat tuetun taidetoiminnan kentän taiteilijapolkuja moninaiseksi. Tie taiteilijaksi rakentuu yksittäisistä etapeista, joita kohti kuljetaan. Mielekästä olisi päästä kehittymään taiteentekijänä, eikä jäädä tekijänä ikuisesti opiskelijaksi. (Haveri & Lilja 2022, 43.)

Haluan luoda mallin, jossa jokainen yksilö tulee huomioitua ja jokainen saa mahdollisuuden onnistua. Mallin avulla ateljeen työskentelyyn saadaan struktuuri, jonka avulla taiteilijuuden tukemiseen on varattu tilaa ja aikaa.

Saara Piispa (2023,39) haastatteli opinnäytetyössään tukea tarvitsevia taiteilijoita ja jäi yhden haastateltavan kohdalla jälkeensä miettimään, millainen käsitys tukea tarvitsevilla taiteilijoilla on etenemismahdollisuuksistaan taiteilijan polulla. Kuinka hyvin tukea tarvitsevat taiteilijat tiedostavat omat mahdollisuutensa edetä taiteilijan työssään? Onko käytäntö sellainen, että taiteilijan horisontti muovautuu viikko kerrallaan toistuvasta taidetoiminnasta, jossa näyttelyt ja teosmyynnit rytmittävät ja luovat taiteilija-arkeen kohokohtia? (Piispa 2023,39.)

Tavoitteenani on, että Taiteilijapolku-mallin pitkäkestoisella ja toistuvalla seurannalla päästään toteuttamaan suunnitelmallista työskentelyä ja jatkuvuutta pitkälle tulevaisuuteen. Eivorin arki on kulkenut vuoden mittaisten apurahasyklien mukaisesti ja tästä syystä pidemmälle menevät tulevaisuuden suunnitelmat ovat jääneetkin tekemättä. Taiteilijuuden syntyminen vaatii aikaa ja kykyä unelmoida tulevaisuuteen. Yhdenvertainen taiteilijoiden tukeminen on koko Eivorin yhteisön onnistumisen edellytys.

2.2 Kehittämistyön menetelmät

Hakiessani opiskelemaan Turun AMK:hon motiivini oli resursoida aikaani kehittämään Ateljee Eivorin taidetoimintaa ja sen myötä myös omaa työtäni. Alkuun minusta tuntui, että Taiteilijapolku-malli oli muhina päässäni jo niin kauan, että se olisi vain jäsentelyä ja kirjoittamista vaille valmis. Keväällä 2023 kirjoitustyön alkaessa ymmärsin nopeasti, ettei se ihan valmis vielä ollutkaan.

Yrjö Engeströmin (1985) Kehittävän työntutkimuksen peruskäsitteitä -artikkelin alkusanoihin Engeström on valinnut lastenkirjailija Eduard Uspenskin (1981) kertomuksen krokotiili Geenasta, joka sanoo olevansa töissä krokotiilina eläintarhassa eli hänen työnsä on olla krokotiili. Engeström vertaa krokotiilin tuntemusta käsityöläiseen. Sorvarina tai krokotiilina oleminen ovat ajattelutapoja, joissa tekijä näkee työnsä olevan osa häntä itseään. Tunnen samaistuvani tähän päätelmään, olen taideohjaaja ja toimin itsenäisesti työssäni ja koetan olla siinä hyvä.

Engeströmin mukaan kehittävän työntutkimuksen tehtävänä on työn kehitysmahdollisuuksien etsiminen ja löytäminen, ja sen keskipisteessä ovat työntekijät ja kuinka he suoriutuvat työstään. Kehittävä työntutkimus mahdollistaa työntekijöiden kykyä käsittää työprosessinsa kokonaisuutena ja vaikuttaa aloitteellisesti sen muovautumiseen. Työ on alati muutoksessa ja työn reunaehdot muuttuvat tekijöidensä mukaan. Itsenäisesti työskennellessäni tiedostan, että oman työni kehittäminen vaatii pysähtymistä ja Eivorin toiminnan analysointia, jotta työ voisi kehittyä ja sen edellyttämät toimintarahoitukset saadaan jatkossakin.

Lähdin tekemään kehittämistyötäni Engeströmin kahden tärkeimmän kehittävän työntutkimuksen edellytyksen mukaan: 1. teoreettinen malli työtoiminnan rakenteesta ja 2. malli itse tutkimusprosessin vaiheista, joka samalla on malli työprosessin kehittämisen vaiheista. (Engeström 1985.)

Opinnäytetyöni on toimintatutkimus. Toimintatutkimuksen erilaisten tulkintojen mukaan tutkimustyö voi olla yksilötason kehittämistyö tai sitten sen katsotaan olevan osa isomman joukon toimintaa yhteisön kehittämisen eteen. Minusta molemmat tulkinnat tuntuvat kohdallani osuvilta. Haen uusia toimintamalleja omaan työhöni Eivorissa, mutta samalla uskon, että työni on osa laajempaa keskustelua tukea tarvitsevien taiteilijoiden työn mahdollistamisesta ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa.

Hannu L. T. Heikkinen, Mervi Kaukko ja Petri Salo (2023) kirjoittavat toimintatutkijan tarkastelevan asioita omasta subjektiivisesta näkökulmastaan. Tällöin hän myös tulkitsee sosiaalista tilannetta yhteisössään omalta paikaltaan. Asetelman vuoksi hän ei voi olettaa olevansa puolueeton tarkastelija ja siksi hänen saavuttamansa tieto ei ole objektiivista sanan tavanomaisessa merkityksessä. Usein toimintatutkimus määrittyy arvosidonnaiseksi ja subjektiiviseksi lähestymistavaksi. (Heikkinen, Kaukko ja Salo 2023.) Näin tapahtui minunkin kohdallani, kun toimin tuttujen taiteilijoiden kanssa, tehden omia objektiivisia havaintojani heidän työskentelystään ja kehittymisestään.

3 Tuettu Taidetoiminta

Tuettu taidetoiminta tarkoittaa taidetoimintaa, joka on suunniteltu henkilöille, jotka eivät pysty tekemään taidetta ilman tukitoimia. Tuki voi olla henkistä tai fyysistä, ja se voi olla hyvinkin käytännön läheistä. Henkilö voi tarvita apua esimerkiksi taidetarvikkeiden ja -materiaalien kanssa, tai tuki voi olla auttamista koko taideprosessin toteutuksessa. Lyhyesti sanottuna erityinen tuki tarkoittaa osallisuuden esteiden poistamista ja työskentelyn mahdollistamista. (Haveri 2016, 31.)

Moni haluaisi tehdä taidetta, mutta tuettua taidetoimintaa ei ole tarjolla. Taidetoimintapaikkoja on vain joillakin paikkakunnilla, ja koulutusmahdollisuuksia on todella vähän, ja nekin ovat käytännössä monille saavuttamattomissa. Onnistunut tie taiteilijaksi on vaatinut kunkin tekijän kohdalla onnen kantamoisia, rätälöityjä tukitoimia ja kuulluksi tuleamista.

Minna Haverin (2016,13) mukaan Suomessa tukea tarvitsevan ihmisen perusoikeus osallisuuteen, taiteeseen ja kulttuuriin ei toteudu. Tilanne on vuosien varrella parantunut, mutta tavoitetta ei ole vielä läheskään saavutettu, edelleenkin on puutteita tarvittavista tukitoimista ja koulutusmahdollisuuksista. Useat lapset, nuoret ja aikuiset jäävät taideammattilaisten antaman taideopetuksen ulkopuolelle. (Haveri 2016, 13.)

Tuettu taidetoiminta on Suomessa vielä melko uutta. Toimipaikoista ensimmäiset syntyivät 1980- ja 1990-luvun taitteessa. Suomessa taidestudiotoimintaa järjestäviä tahoja, jotka mahdollistavat ammatillisen taiteilijana toimimisen, ovat Kaarisillan taide- ja toimintakeskus Lahdessa, Autismsäätiön taidestudio Helsingissä, Aula-työkotien kannatusyhdistyksen Studio Aula Helsingissä, Setlementti Tampere ry:n OmaPolku, Kirsikoti Lieksassa sekä Studio Viis Lahdessa. Muita toimijoita ovat Ateljee Eivorin lisäksi Lyhty ry Helsingissä, Taidekeskus Into Turussa sekä Taidepesula Pieksämäellä.

Tuetun toiminnan edunvalvontajärjestö Kettuki ry perustettiin Kiasmassa vuonna 2002. Kettuki ry:hyn kuuluu taiteilijoita, taiteen ja vammaisalan asiantuntijoita sekä muita alasta kiinnostuneita henkilöitä. Kettuki ry edustaa valtakunnallisesti tukea tarvitsevia taiteen tekijöitä ja se toimii asiantuntijaverkostona. (Kettuki ry 2024.)

Tiivis verkostoyhteistyö on koko tuetun taidekentän voimavara. Vuosina 2018–2020 toiminut Vertaistaiteilija-hanke, jota vetivät Katriina Rosavaara ja Janette Aho, oli tuetun taidetoiminnan kentälle erittäin merkittävä. Hankkeen aikana tukea tarvitsevat taiteilijat saivat oman matrikkelisivuston, ensimmäisen taiteilijaresidenssin, vertaistaiteilijatapaamiset, muotokuvakioskin sekä Opas taiteilijalle -julkaisun. Taiteilijamatrikkeli löytyy Kettukin verkkosivuilta, ja se esittelee yli 65 tukea tarvitsevaa taiteilijaa. Matrikkelissa on mukana myös 11 Eivorin taiteilijaa. Vertaistaiteilija-hankkeen puitteissa aloitettiin myös vertaistaiteilijatapaamiset. Koronatilanteen vuoksi tapaamiset siirtyivät nettiin, jossa ne edelleen jatkuvat Kettuki ry:n tuottamina ja tavoittavat jokaisella tapaamiskerralla yli sata tekijää ympäri Suomea. Eivor on mukana vertaistaiteilijatapaamisissa.

Tuetun taidetoiminnan ulkomaisia esimerkkejä ovat vuonna 1991 Hollantiin perustettu galleria-ateljee Herenplaats. Toiminta aloitettiin kahdeksan taiteellisen luovuutensa todentaneen kehitysvammaisen henkilön kanssa. Nykyisin taiteilijoiden joukko on kasvanut ja mukana on myös mielenterveyskuntoutujia. Herenplaatsin taiteilijoilta edellytetään motivaatiota sekä taiteellista lahjakkuutta. Tavoitteena on, että taiteilijat saavat korkeatasoista ammatillista taiteen perusopetusta sekä mahdollisuuden kehittää omaa persoonallista taiteellista ilmaisuaan. (Grönstrand 2014.)

Ruotsalainen erityistaidetoimija Stiftelsen Inuti perustettiin vuonna 1996, ja sen tavoitteena on luoda luova ja salliva työpaikka taiteellisesti lahjakkaille kehitysvammaisille ja/tai autismin kirjon ihmisille. Nykyään Inuti ylläpitää galleriaa, taidekokoelmaa ja kolmea taiteilijastudiota Tukholman keskustassa. Inutin eri toimipaikoissa työskentelee yhteensä noin 80 henkilöä.

Tanskassa toimiva taidekoulu Bifrost aloitti toimintansa vuonna 1995 kymmenen opiskelijan voimin. Tällä hetkellä tukea tarvitsevia taiteilijoita on 20. (Bifrost 2024.)

Kettuki ry tekee tiivistä yhteistyötä yllä mainittujen toimijoiden kanssa pohjoismaisen outsider-taiteen NOA-verkostossa sekä eurooppalaisen European Outsider Art Association -verkostossa.

3.1 Tuettua taidetoimintaa Ateljee Eivorissa

Eivorin toiminta käynnistyi vuonna 2018 Porvoon kulttuuripalveluiden tuella. Vuokrasin työtilan Porvoon Taidetehtaan ateljeekäytävältä, jossa on työtilat n. 20:llä eri alan taiteilijalla. Nimesin työtilan edesmenneen porvoolaisen tukea tarvitsevan taiteilijan Eivor Bennertin mukaan Ateljee Eivoriksi.

Vuonna 2019 perustin toimintaa tukemaan ja kehittämään yhdistyksen, Ateljee Eivor ry:n. Yhdistyksen hallitus koostuu eri alojen asiantuntijoista. Mukana on ainakin yksi Eivorin taiteilijajäsen sekä taiteilijan perheenjäsen. Pyrimme vahvistamaan tuetun taidetoiminnan paikkaa ja arvostusta Porvoossa ja Uudellamaalla.

Toimintamme ovat mahdollistaneet kulttuuriavustukset, joista merkittävimmät olemme saaneet Suomen kulttuurirahastolta vuodelle 2019 ja Taiteen edistämiskeskukselta vuosille 2020–2024. Ennen Eivoria ei tuettuun taidetoimintaan keskittyneitä työtiloja ollut Itä-Uudellamaalla lainkaan. Kurssit täytyivät alusta alkaen hyvin. Eivor otti paikkansa Taidetehtaalla tehden siitä entistä monialaisemman ja yhdenvertaisemman taiteilijayhteisön. Olemme myös saaneet toiminnastamme tunnustusta eri tahoilta. Porvoon Taideyhdistys myönsi Vuoden 2018 taideteko -palkinnon Ateljee Eivorille. Vuonna 2019 taiteilijamme palkittiin Kaarisilta Biennale -palkinnolla ja vuonna 2020 Tukilinnan Vuoden toimija -palkinnolla. Porvoon kaupunki myönsi minulle vuoden 2023 kulttuuripalkinnon ansioistani kuvataiteilijana sekä erityisesti työstäni tukea tarvitsevien taiteilijoiden parissa.

Toimin työssäni yksin. Moni tuetun taidetoiminnan järjestäjätaho koostuu moniammatillisesta työryhmästä. Eivorissa työni tukena on Ateljee Eivor ry:n hallitus sekä tuetun taidetoiminnan verkosto. Teen työtä myös yhteistyössä eivorilaisten kotiväen, edunvalvojen sekä työ- ja asumispalveluiden kanssa.

Eivorin ydintavoite on tarjota tuettua taidetoimintaa Porvoon ja lähikuntien taiteilijoille ja taiteen harrastajille. Eivorilaiset ovat 18–65-vuotiaita. Eivorissa kenenkään diagnooseilla ei ole merkitystä. Selvitämme yhdessä, minkälaista tukea kukin työskentelyssään tarvitsee.

Eivorissa työskentelee vuosittain noin 10 henkilöä aktiivisesti ja noin 20–30 hengen joukko satunnaisesti. Suomenkielisiä toimintapäiviä on ollut viikoittain kaksi, jolloin kuusi henkilöä työskentelee kerrallaan klo 9–14. Lisäksi Eivorissa on järjestetty kansalaisopiston tuetun taidetoiminnan kursseja, joissa toimin myös ohjaajana.

3.2 Esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen

Käytännön työssäni olen kokenut esteettömyyden toteutumisen hitaaksi prosessiksi. Tuettuun taidetoimintaan osallistuvien henkilöiden taustat ja tilanteet ovat hyvin erilaiset. Taideohjaajalla täytyy olla herkkyyttä kuulla ja havainnoida työskentelyä sekä avoimuutta ja kekseliäisyyttä tarjota erilaisia vaihtoehtoja, jotta kullekin löytyisi paras ja toimivin tapa tehdä taidetta. Taiteellinen itseilmaisu syntyy ja vahvistuu ajan kanssa.

Työskentelyn ohessa on erittäin tärkeää välillä pysähtyä katsomaan ja keskustelemaan taideprosessista ja tehdyistä teoksista. Joidenkin tekijöiden kanssa keskustelu on hidasta ja vaikeaa, ja tällaisen hetken syntymistä täytyy tukea ja auttaa. Omista mieltymyksistä ja haluista kertominen voi olla todella haastavaa ja tietoa täytyy suorastaan kaivella. Osa tekijöistä taas on puheliaita, ja he saattavatkin kertoa tekemisestään kaiken aikaa. Tällöin puhetulvaa täytyy vastaavasti hillitä, jotta työskentelyrauha ryhmässä säilyisi.

Minna Haveri ja Päivi Lilja (2022) toteavat että saavutettavuus taiteessa tarkoittaa taidetoiminnan soveltumista myös erityistä tukea tarvitseville henkilöille sekä sitä, että taideteoksia viedään erilaisten yleisöjen ulottuville. Saavutettava ja esteetön taide palvelee ja hyödyttää kaikkia ihmisiä. (Haveri & Lilja 2022,3.)

Maija Karhunen on projektijohtaja ja tanssija, joka työskentelen vammaisten taiteilijoiden oikeuksien edistämiseksi parissa. Karhunen (2020) painottaa taiteen valtarakenteiden vastuuta taiteilijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Lähtökohtaisesti taiteilijoiden moninaisuus pitäisi näkyä siinä, ketkä tekevät taidekenttää koskevia päätöksiä. Yhdenvertaisuus, normikriittisyys ja taidekentän saavutettavuus eivät voi olla nk. erityisryhmiin kuuluvien ihmisten vastuulla. Niiden pitäisi olla yhteisiä tavoitteita, ja kiinnostaa jokaista, joka taidekentällä portinvartijana toimii. (Karhunen 2020.)

Eivorin tärkeimpiä toimintatapoja taiteen tekemisen lisäksi ovat omien näyttelyiden järjestäminen, verkostoituminen ja ulkopuolisiin taideprojekteihin ja näyttelyihin osallistuminen. Monille ateljeessa työskenteleville ei riitä se, että toimimme pelkästään ateljeessamme, vaan halutaan osallistua yhteisiin hankkeisiin ja projekteihin sekä näyttämään osaamista ja omia töitä Eivorin ulkopuolellakin. Näyttelytoiminnan myötä tekijöille on mahdollistunut myös taiteen myynti ja tilaustyöt. Näyttelyistä tehdyt lehtijutut paikallislehdissä ja näkyvyys sosiaalisessa mediassa ovat olleet tärkeitä tekijöitä Eivorin taiteen tekijöiden matkalla osaksi taiteentekijöiden kenttää ja paikallista kulttuurielämää. Tuetun taidekentän muutokset ja taidemaailman avautuminen taiteen tekijöillemme ovat tuoneet mukanaan uusia mahdollisuuksia, mikä on lisännyt taideohjaajan vastuuta. Taiteilijuuden kokemus vahvistuu jokaisen uuden näyttelyn tai taideprojektin myötä, mutta samalla ne vievät ohjaajalta aiempaa enemmän aikaa. Ohjaajan on löydettävä tasapaino toimintaan annettujen resurssien mukaan.

3.3 Eivorilaiset

Eivorissa käy vuosittain noin 30–40 taiteentekijää. Yksi heistä on valmistunut kuva-artesaaniksi, ja muut ovat käyneet kansalaisopiston kursseilla, taideleireillä ja Eivorin taidetoiminnassa. Osa heistä osallistuu kerran viikossa muutaman tunnin iltakursseille ja osa taas taidetyöskentelypäiviin, jolloin he työskentelevät koko päivän Eivorissa. Aktiivisesti käyviä eivorilaisia on noin reilu kymmenkunta. Mielestäni he ovat kaikki taiteilijoita tai ainakin vahvasti matkalla kohti taiteilijuutta. Työskentelytavoista akryylimaalaukset on selkeästi suosituin. Kaikki tekijät ottavat aina uudet materiaalit innolla kokeiluun. Työtilan rajallinen koko ei kuitenkaan salli tilannetta, jossa jokaisella kuudella tekijällä olisi aina keskenään eri materiaalit käytössä, vaan käytännön sanelemana jaamme päivät esimerkiksi piirtämiseen ja maalaamiseen, ja toisena päivänä on taas mahdollista työstää keramiikkaa.

Tekijöitä yhdistää mieluisimpina aiheina luonto ja eläimet, mutta itse taiteellinen työskentely ja siitä syntyvä kädenjälki on kaikilla erilaista. Osa tekijöistä on temperamentiltaan nopeita, ja työt myös valmistuvat heillä nopeasti. Osa tarvitsee ympärilleen aikaa ja tilaa, eivätkä he pääse työskentelemään ennen päivän aloitukseen kuuluvia rutiineja ja rituaaleja. Työhön on helpompi tarttua, jos on keskeneräinen työ, jota jatkaa. Uuden työn aloittaminen on vaikeampaa.

Työskentely lähtee kaikkien kanssa sujumaan, kun toistoja tulee kullekin tarvittava määrä ja opitaan, miten materiaalit toimivat, mistä ne löytyvät ja missä ovat omat tavarat. Yleensä työskentely sujuu hyvin, kun samaan aikaan tilassa työskentelevät keskenään tutut taiteilijat tutun ohjaajan kanssa. Uudet tilanteet ja ihmiset sekoittavat aina herkkää työskentelytapahtumaa. Toiset tokenevat muutoksista suhteellisen helposti, mutta joiltakin voi kyseisen päivän koko työskentely mennä pilalle. Myös Eivorin ulkopuoliset asiat kuten surut ja murheet näkyvät kaikki työskentelyssä ja Eivorin ilmapiirissä. Työpäivän päätyttyä asiakastyytyväisyys on aina nähtävissä.

3.4 Alkutilanne

Aloitin opinnäytetyöni tarkastelemalla Eivorin toimintaa yleisesti. Kokosin Eivorin toiminnan luvuista taulukon vuosilta 2021, 2022 ja 2023. Nostin tarkastelun alle viisi toiminta-alueita: taidetoiminnan, leirit ja taideretket, näyttelytoiminnan, taiteilijuuden tukemisen ja taiteen myynnin. Taulukosta voi heti ensi silmäyksellä todeta, kuinka toiminta on nopeasti elpynyt hankalien koronavuosien jälkeen.

Taidetoiminnan vaikutusten tilastoinnin ja arvioinnin apuna käytin Kansalaisfoorumin julkaisemaa mittaristoa kulttuuriharrastamisen vaikutuksista vuonna 2022. Selvityksessä mitattiin fyysisiä, psykologisia, oppimiseen, sosiaalisuuteen ja yhteisöön liittyviä vaikutuksia. Nämä samat vaikutukset näkyvät myös Eivorin toiminnassa, mutta niiden mittaaminen ja näkyväsi todentaminen ovat hankalia. Kansalaisfoorumin raportin vaikuttavuutta selvittävät kysymykset olivat eivorilaisille liian vaativia ja hankalia ymmärtää. Selvitysraportti antoi kuitenkin hyvän pohjan Eivorin tunnuslukujen keräämiselle. (Kansalaisfoorumi 2022.)

Jatkossa seuraaville vuosille tarkasteluun nousevat Taiteilijapolku-mallia käyttävät taiteilijat. Taiteilijapolku-mallien seuranta tarjoaa välineitä myös toiminnan seurantaan ja arviointiin, kun kunkin taiteilijan suunnitelmia ja niiden toteutumista jatkossa tarkastellaan vuosittaisista yhteenvedoista. Numerot kertovat selvää faktaa toteutuneesta toiminnasta, mutta sen laadusta sekä siitä saaduista henkilökohtaisista elämyksistä ne eivät kerro mitään. Toimintaa arvioidaan myös laadullisesti ilman numeerisia tietoja. Näitä kaikkia tietoja käytetään vuosikertomuksissa ja apurahojen haussa.

Eivorin taidetoiminnan lukuja vuosilta 2021–2023

TAIDETOIMINTA	2023	2022	2021
Suomenkieliset taidepäivät 5 h/päivä	62	44*	24**

Päiväkurseille osallistuneet henk/v.	16	15	11
Osallistumiskerrat / henk. Max 6 henk. / kerta	340 max.372, käyttöaste 91 %	198 max 264, käyttöaste 75 %	98 max. 144, käyttöaste 68 %
Kansalaisopiston iltakurssikerrat 3 x 45min./kerta	50	48	22
Osallistujat kansalaisopiston iltakurssit 1 & 2	6+6 (Max 6+6)	6+6 (Max 6+6)	6+6 (Max 6+6)
Ruotsinkieliset iltakurssit/vuosi 3 h/krt	24	24	10 (aloitus 22.9.2021)
Ruotsinkieliset iltakurssit osallistujat	5+5 (max 6+6)	6+5 (max 6+6)	6+6 (max 6+6)
Uudet osallistujat	1	1	12 (ruots. kielinen iltaryhmä)
Kurssin keskeyttäneet	1	-	1
TAIDENÄYTTELYT			
Kaikki näyttelyt	11	7	5
Ulkopuolelta kuratoidut	3	3	3
Näyttelyissä mukana olleet taiteilijat	4 henk. x 1 näytt. 7henk.x 2näytt. 3 henk. x 3 näytt. 4 henk. x 4näytt.	15 henk. x 1 näytt. 7 henk. x 2 näytt. 7 henk. x 3 näytt.	4 henk. x 1 näytt. 3 henk. x 2 näytt. 8 henk. x 3 näytt.

Yksityisnäyttelyt	6 (joista oma tuott. 4)	2 (joista oma tuott. 1)	1
Eivorin tuottamat näyttelyt yht.	8	5	2
TAIDELEIRIT			
Taideleiri ja tapahtumapäivät	2 päivän taidetap.	2 päivän taidetap 2 päivän taideleiri	1
Osallistuneet henkilöt	15	21	10
Taideretket	4	2	2
Retkiin osallistuneet	26	3	9
TAITEILIJUUDEN TUKEMINEN			
Taiteilijapolku taiteilijat	2(pilotointi)	-	-
Taiteilijamatrikkeliin valitut taiteilijat	3 uutta (entuudestaan 7)	-	5 uutta (entuudestaan 2)
Ateljee Eivorin residenssit	-	1 taiteilija (5 vrk)	-
TAIDEMYYNТИ			
Osallistuminen markkinoille	Meidän markkinat Taidetehtaan joulumarkkinat	Meidän markkinat Taidetehtaan joulumarkkinat	-
Taidemyynti	2993 €	3263 €	300 €
Yhdistyksen kannatus tuotteet	205 €	81 €	-

4 Taiteilijuuden pilotointi

Olen pohtinut paljon osuuttani ja vastuitani Ateljee Eivorissa työskentelevien työskentelykulttuuriin. Koko ateljeen kuuden vuoden mittainen historia on tapahtunut ohjauksessani. Tuen ja opastan työskentelyssä, ja tarjoan kaikki mahdollisuudet kokeilla eri materiaaleja ja välineitä. Taidetoimintaa saattavat kuitenkin ohjata liiaksi omat mieltymykseni ja arvoni, joista myös ateljeen arvot ovat vuosien myötä muotoutuneet. Onko se, mitä osaan tarjota kaikille sopivinta ja riittävää? Osaanko ymmärtää ja antaa ääntä ohjattavilleni, olla kanssakokijana heidän taiteilijapoluillaan?

Tähän kysymykseen haen vastausta kehityshankkeeni pilottitoiminnasta, jossa kahden henkilön taiteilijuutta lähdetään kehittämään Taiteilijapolku-mallin avulla. Taiteilijoiden työskentelystä tehdään suunnitelmat ja niiden onnistumista tarkastellaan toteutuneiden asioiden sekä tekijöiden omien kokemusten perusteella. Taiteilijapoluissa keskiössä ovat yksilölliset toiveet sekä kunkin tekijän itse asettamat tavoitteet. Mallin pilotointi on keskeisessä osassa opinnäytetyöni kehitystyötä.

4.1 Pilottitaiteilija 1: Sakari Söderström

Sakari Söderström on itse ilmaissut olevansa taiteilija, ja minä yhdyn tähän näkemykseen täysin. Söderström on työskennellyt Eivorissa melkein sen perustamisesta alkaen, ja hänen innostuksensa taiteen tekemiseen on jatkuvasti kasvanut. Söderström kokee haluavansa oppia ja kehittyä maalaamisessa. Hän osaa ilmaista itseään ja ajatuksiaan hyvin, mikä tekee hänen ohjauksestaan helppoa. Uskon, että tiedän aika hyvin, mitä hän työskentelyssään tavoittelee ja minkälaiseen lopputulokseen hän tähtää. Taiteellinen ilmaisu on vuosien varrella kehittynyt ja omaperäinen ilmaisu vahvistunut. Söderström on mukana Kettuki ry:n Taiteilijamatrikelissa.

Söderströmin vahvuutena on myös aktiivinen osallistuminen taiteilijan työn muihinkin osa-alueisiin. Hän on alusta alkaen suunnitellut ja järjestänyt omia ja

eivorilaisten yhteisnäyttelyitä, tehnyt töistään oheistuotteita mm. postikortteja ja kehitellyt taiteen myyntiään mm. tilaustoina toteutettaviin eläinmuotokuviiin.



Kuva 1 Sakari Söderström Ateljee Eivorissa 2024.

Söderström on ryhmässä erittäin aktiivinen ja sosiaalisesti taitava. Hän tuntee kotipaikkakunnaltamme paljon ihmisiä ja hänellä on laajahko sosiaalinen verkosto. Työpäivän lomassa Söderströmin kanssa lounastaessa pysähtyy pöydässämme joka kerta ainakin yksi ihminen tervehtimässä häntä. Söderström on toiminut lukuisissa luottamustehtävissä mm. Itä-Uudenmaan Kehitysvamma ry:n, Ateljee Eivor ry:n ja Kettuki ry:n hallituksissa.

Söderström valikoitui pilottitaiteilijaksi hänen itsensä kokeman vahvan taiteilijuuden vuoksi. Myös Söderströmin edunvalvojasisko Nina Paunosen aktiivisuus ja taidetoimintaa kohtaan kokema myötämielisyys olivat tärkeitä valinnan kriteerejä. Sekä taiteilija että hänen edunvalvojansa lupautuivat heti mukaan hankkeeseen. Söderström ja hänen siskonsa halusivat esiintyä opinnäytetyössän omilla nimillään.

4.2 Pilottitaiteilija 2: Anna-Stina Helander



Kuva 2 Anna-Stina Helander Ateljee Eivorissa 2024

Anna-Stina Helander oli minulle tuttu tekijä jo ennen Eivorin perustamista. Helander teki minuun vaikutuksen ensimmäisillä piirustuksillaan. Hänen kuvamaailmansa on omaperäinen. Nuorempana Helander piirsi vain pelkkiä kukkia, mutta nykyään aihe maailma on runsas. Tärkeitä aiheita ovat eläimet ja kasvit. Helanderin värien käyttö on myös persoonallista ja tunnistettavaa. Piirustusten ja maalausten kirkkaat värit sointuvat hänen käsittelyssään mehukkaiksi kokonaisuuksiksi.

Helanderille taide on selkeästi tärkeää. Kysyttäessä kokeeko hän itsensä taiteilijaksi, hän epäröi. Jatkaessani kysymystäni, että kokeeko hän olevansa matkalla taiteilijaksi, hän nyökkää. Helander on tekijänä hiljainen, ja hän haluaa itseksensä keskittyä työhönsä. Tarkkaan piirretyt ja väritetyt työt ovatkin aina pitkäjänteisen työskentelyn tuloksia. Kun häneltä kysyy asioita liittyen hänen teoksiinsa ja tekemisiinsä, ovat vastaukset yleensä lyhyitä, useimmiten kyllä- tai ei-muotoisia. Hän tarvitsee keskusteluun tukea ja kiireetöntä aikaa. Halaus työpäivän alkuun tai loppuun on minulle viesti, että oli taas kivaa päästä tekemään taidetta.

Helanderin tukena ja kannustimena on ollut alusta alkaen perhe. Opinnäytetyöni pilottiprojektiin Helander valikoitui määrätietoisensa työskentelynsä sekä hänen tukijoukkonsa vuoksi. Helanderin äiti Mervi Helander on ollut mukana alusta alkaen ja oli myös yksi haastateltavistani. Helander ja hänen äitinsä halusivat esiintyä opinnäytetyössäni omilla nimillään.

5 Taiteilijuus

Mitä taiteilijuus oikein on? Onko tuetun taiteentekijän taiteilijuus erilaista, kun ei tukea tarvitsevan? Minkälaista on hyvä tuki matkalla taiteilijaksi ja taiteilijana toimimisessa? Mitä nämä asiat merkitsevät kullekin tekijälle? Nämä kysymykset saivat minut aloittamaan Eivorin taiteilijoiden tukemisen kehittämisen. Kuka siis on kuvataiteilija?

Otso Kantokorpi (2004) toteaa vastauksen olevan lyhyimmillään päätelmä, että taiteilija on taiteilija, kun kuvataidemaailma hänet osakseen hyväksyy. (Kantokorpi 2004, 16.) Tukea tarvitsevilla taiteentekijöillä ei ole tällaista taidemaailman hyväksyntää muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Kantokorpi (2004) kirjoittaa, että kollegojen arvostus on useimmille kuvataiteilijoille tärkein koetinkivi. Oman ammattikunnan arvostus vasta nostaa todelliseksi ammattilaiseksi. Taiteilijoiden maailma on kova ja kivinen. Kilpailu apurahoista ja hyvistä näyttelypaikoista on armotonta. Todellisuus on kaukana Unescon asiakirjan tekstistä, jonka mukaan taiteilija on henkilö, joka pitää taiteellista luomistyötä elämänsä olennaisena osana ja joka näin myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Tekijää pidetään tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen. (Kantokorpi 2004, 16–17.)

Houni Piia ja Ansio Heli (2014, 1) kirjoittavat artikkelissaan taiteilijan ammatin perustuvan lahjakkuuteen ja luovuuteen. Taidekentälle pääsyyn ja siellä menestymiseen vaaditaan alan koulutusta ja taidekentän tunnustusta. Nykyaikaisen taiteilijan onnistunut työpolku rakentuu yhä enemmän itsensä managerointi:stä, edustamisesta, verkostoitumisesta ja julkisuuden pelisääntöjen tai toimintojen hallitsemisesta. (Houni & Ansio 2014, 1.)

Kun suomalaisessa taidemaailmassa taiteilija joutuu hankkimaan kannuksensa mm. koulutuksen, ammattiliittojen jäsenyyden, tasokkaiden näyttelypaikkojen sekä saatujen apurahojen muodossa, on tukea tarvitsevien taiteilijoiden taiteilijuuden toteutuminen vastaavasti epämääräistä ja hankalaa.

Profiloitua voi lähinnä vain tuetun taiteen omalla kentällä pääsemällä Kettuki ry:n ylläpitämään taiteilijamatrikkeliin. Ammattimaisesti kuratoituja näyttelyitä tukea tarvitseville taiteilijoille on vain muutamia esimerkiksi Kaarisilta Biennale. Kettuki ry valitsee vuoden taiteilijan, joka saa rahapalkinnon sekä oman näyttelyn.

Tukea tarvitsevien taiteilijoiden koulutusmahdollisuudet sekä ammattitaiteilijoina toimimisen mahdollisuudet ovat vähäiset. Taiteilijaksi tulemisen polut ovat epäselvät ja moninaiset, ja näin ollen taiteilijoiden joukon taiteellinen taso on myös kirjavaa. Tuetun taidekentän toiminta on kuitenkin vahvistunut vuosi vuodelta, mikä näkyy taiteen tason nousuna ja sen näkyvyyden lisääntymisenä.

Kun taiteellisen tason määrittely on vaikeaa, on itse taiteilijuudenkin määrittelemisen hankalaa. Millainen taidetyöskentely täyttää taiteilijuuden mitan? Mikä taitotaso tai teosten kiinnostavuus tekee tekijästä taiteilijan? Missä on se kohta, jolloin harrastelijasta tulee taiteilija?

Keskustelen pilottitaiteilijan Sakari Söderströmin kanssa, ja kysyn häneltä, että mitä hänen mielestään tarkoittaa taiteilijuus ja olla taiteilija? Söderström vastaa: "Tehdään taidetta, paljon". Koettaessani kaivaa lisää tietoa tästä taiteilijuudesta, että mitä se hänelle merkitsee, vastaa hän: "Saa oppia maalaamaan". Kun kysyn häneltä lisää, että kokeeko hän olevansa taiteilija, vai onko hänestä vasta tulossa taiteilija, hän vastaa heti: "Joo mä haluan olla nyt taiteilija". (Söderström, S., haastattelu 15.3.2023.)

Toinen pilottitaiteilija Anna-Stina Helander on pidättyväisempi. Kun kysyn häneltä taiteilijuudesta, ei hän osaa vastata siihen. Kun esitän jatkokysymyksen, oletko taiteilija, vai opitko vielä lisää niin, että sinusta tulee taiteilija, vastaa hän siihen: "Lisää joo". Juttelemme Helanderin ja hänen äitinsä kanssa kaikista taideprojekteista, jossa Helander on ollut mukana. Kysyn: "Miltä se Anna-Stina on sinusta tuntunut, ne näyttelyt, missä sinun maalauksiasi on ollut esillä, kuten Kaarisilta Biennalessa tai Keltaisen Apinan galleriassa?" Onko ollut ihanaa?", lisää äiti. "On", vastaa Helander. "Onko sinulla ollut ylpeä olo?", jatkaa äiti. "On", sanoo Helander. (Helander, A-S., haastattelu 17.3.2023.)

Tuetulla taidekentällä on hienoja esimerkkejä taiteilijoista, jotka ovat tulleet marginaalista osaksi suomalaista taidemaailmaa. He ovat päässeet osallistumaan näyttelyihin ja ovat jäseninä taiteilijaseuroissa, kuten Riina Noro Helsingin Taiteilijaseurassa ja Paul Gustafsson Lahden Taiteilijaseurassa.

Monen tällaisen menestystarinan taustalla on ollut mahdollisuus kouluttautumiseen sekä tuetun taiteen tekemisen mahdollistava paikka taiteilijan ammattiin valmistumisen jälkeen. Myös kotoa tuleva arvostus taidetta ja kulttuuria kohtaan on ollut merkittävä tekijä taiteilijuuden synnyssä. (Kettuki ry vertaistaitelijatapaaminen 16.2.2023)

Maailmalta löytyy myös tukea tarvitsevia supertähtiä kuten Yayoi Kusama, joka on nykyään maailman tunnetuimpia ja kalleimpia nykytaiteilijoita. Kusama on lapsesta asti kärsinyt pelkotiloista, hallusinaatioista ja pakko-oireista. Vuodesta 1977 asti hän on asunut mielisairaalassa. Iäkäs taiteilija tekee taidetta edelleenkin ja ilmeisen suuri koneisto pyörittää siitä syntyvää isoa bisnestä. Kusaman taide tuottaa valtavia summia rahaa. Taiteilijalla ei ole perhettä ja hän elää vaatimattomasti sairaalahuoneessaan. Kusaman kohdalla herää väistämättäkin kysymyksiä, että toimitaanko Kusaman kohdalla eettisesti oikein? Missä nämä kaikki hänen taiteestaan syntyneet rahat ovat, mitä niillä tehdään ja kuka niistä hyötyy? Arveluttava asetelma tukea tarvitsevan taiteilijan, erittäin tuottavan taidebisneksen ja eettisyyden toteutumisen välillä on ilmeinen. Erikoinen asia on esimerkiksi Tokioon suunnitteilla olleen Kusama museon hanke, jonka nykytilanteesta tai toteutumisesta ylipäätään ei ole tietoa.

Helsingin Sanomien haastattelussa (2016) Kusama kertoo taiteen pelastaneen hänet monesti itsemurhalta. Hän toivoo voivansa viettää lopun elämänsä ihmeellisen taiteen kanssa, jolloin paremmin kestää kaikki vastoinkäymiset. Taide on selvästi Kusamalle elinehto. Luultavasti taiteilija itse ei niinkään välitä taiteensa myynnistä, vaan pääasia hänelle on itse taide ja sen toteuttamisen mahdollistuminen hänelle. (Frilander 2016.)

5.1 Taiteilija marginaalissa

Tuetut taiteentekijät ovat Suomessa edelleenkin marginaalissa, vaikka toisinaan taiteen valtavirrasta löytyykin tukea tarvitsevia taiteilijoita. Taidemaailman ulkopuolista taidetta voidaan nimittää myös outsider-taiteeksi, jonka voidaan katsoa saaneen alkunsa 1800-luvulla psykiatrisen hoidon potilaiden tekemästä taiteesta. Outsider art -käsite esiintyi ensimmäistä kertaa taidehistorioitsija Roger Cardinalin teoksessa Outsider art vuonna 1972. Outsider-taiteeseen yhdistettiin myös termi Art brut, mikä on taidemaalari Jean Dubuffetin käyttämä nimitys 40-luvulla taidemaailman ulkopuolelta tulleelle taiteelle. Häntä kiinnosti erityisesti psyykkisesti sairaiden ihmisten tekemä taide, jonka hän koki aidoksi ja ilmaisultaan raakaksi. (Rhodes, 2004,7) Outsider art -termi pitää sisällään niin itseoppineiden taiteilijoiden joukon, tukea tarvitsevat taiteilijat, ITE-taiteilijat, kansantaiteilijat kuten kaikki muutkin taiteen marginaaliin lukeutuvat taiteentekijät. (Vienamo, 2020)

Pessi Rautio (2023) pohtii Taide-lehden artikkelissa outsider-taidetta ja taiteen marginaalin käsitteitä suomalaisten outsider-taiteen kesänäyttelyiden kautta. Näyttelyitä olivat Kansallismuseon ”Kesytön taide”, Rauman Taidemuseon ”Lintu vai kala”, Kaarisilta Biennale ja Iittalan ”Elämä edessä!”. Rautio pohtii mm. sitä, täyttykö taiteessa outsider-taiteen määritelmä sen karsinoimattomuudesta, norminvastaisuudesta, marginaalisuudesta sekä poikkeavuudesta. Tuetun taiteen tekijöiden osalta Rautio katsoo, että esimerkiksi Kaarisillan tarjoama ammatillinen koulutus ei poista marginaalitaiteen kriteeriä, vaikkakin juuri kouluttamattomuus on yksi outsider-taiteen kriteereistä.

Vaikka tämä taiteilijuus on tällä tavoin tietyllä tavalla uraputkeltaan kaikkein turvainta taiteilijuutta, niin se ei kuitenkaan ainakaan vielä poista sitä tiettyä taiteen erityisyyttä, että tšekäläisten taiteilijoiden maalauksissa ja teoksissa on parhaimmillaan ihmeellisiä muotoratkaisuita, arvaamattoman hienoa väritystä ja usein maanisuuden viehätystäkin. Oikein tekemisen kaavojen hieman asiantuntematon tavoittelu voi tuottaa tylsää taidetta, mutta niiden reipas ohittaminen erityistaiteilijoiden lailla voi aikaansaada hienoja ratkaisuja. (Rautio 2023.)

Rautiolla on näkemyksenä, että taiteen tekeminen marginaalissa on kuin luovaa, odottamatonta, säännöistä välittämätöntä purskahdusta. Raution artikkelin ehkä mielenkiintoisin havainto oli Kuvataideakatemiasta valmistuneen Jussi Nykäsen teosten rinnastaminen marginaalitaiteeseen. Nykäsen teoksistakin löytyy outsider-taiteelle tuttuja piirteitä mm. shamanistisuudesta, animistisuudesta kuin eläinolioiden konstruoinnistakin. Rautio päättelee, että ehkä tällä tahdottiin ehdottaa, että kuvataiteen sisälläkin voi esiintyä marginaalisuutta. (Rautio 2023)

Ahti Isomäki (2011) kirjoittaa Löytöjä: outsider art from Finland -kirjan alkusanoissa tukea tarvitsevien taiteilijoiden puhkovan aukkoja ja reikiä taidekentän raja-aitaan, mutta toteaa, että aitaa ei vielä ole saatu nurin. Edelleenkin tukea tarvitsevat taiteilijat esitetään taidekentän ulkopuolella ja outsider-taiteen nimen alla. (Isomäki 2011,6.)

Saman kirjan johdannossa Otso Kantokorpi (2011) povaa taiteen raja-aitojen kaatumista. Hänen mukaansa moderni taide on aina ollut heiluriliikkeessä. Kun taide muuttuu liian sovinnaiseksi tai akateemiseksi, tulee sen reuna-alueilta uutta voimaa, joskus hyvinkin yllättäviltä tahoilta. (Kantokorpi 2011,9.)

Eivorin taiteilija Eveliina Narkilahti osallistui kesällä 2021 Veikko Halmetojan kuratoimaan Nastolan kesänäyttelyyn "Luontoretki". Tämä näyttelyhanke vakuutti myös minut, että nämä raja-aidat voidaan kaataa. Narkilahden teoskokonaisuus oli valloittava, ja näyttely oli merkittävä etappi Narkilahden taiteilijapolulla. Halmetoja on tehnyt upeaa työtä tuodessaan marginaalissa olevia taiteilijoita näkyviksi sekä galleriassaan että kuratoimissaan näyttelyissä. Tuettu taidekenttä tarvitsee Halmetojan kaltaisia tukijoita.

5.2 Taiteilijan tarvitsema tuki

Työskennellessäni Eivorissa olen kokenut, että tuen tarve on eri ihmisillä hyvinkin erilainen ja tilanne muuttuu koko ajan taitojen ja rutiinien karttuessa. Alati muuttuvaan tilanteeseen pitää osata reagoida oikea-aikaisesti. Vaaditaan aikaa ja resursseja, kun selvitetään kunkin taiteilijan ajatuksia ja tahtoa

taiteilijuuden toteutumisesta. Tuetun taiteilijan kokemuksenttää taiteilijuudesta ja taiteilijan työstä täytyy avartaa mm. näyttely- ja taiteilijavierailuilla, tutkimalla taidetta ja taidehistoriaa sekä kokeilemalla erilaisia työskentelytapoja ja välineitä. Taideohjaajan tulee olla myös herkkä kuuntelemaan ja tukemaan kunkin tekijän sisäistä taiteilijan ääntä.

Käytännön tasolla me kaikki olemme alttiita toistemme vaikutuksille, odotuksille ja mielipiteille. Väittäisin kuitenkin, että monet tuetut taiteentekijät ovat vieläkin alttiimmassa asemassa. Monesti hyvää tarkoittavat puheet, eleet ja valinnat, joita tukea tarvitsevien ihmisten puolesta tehdään, ovat tarpeettomia ja turhia.

Taideohjaajan on oltava tekemisiensä ja ammattitaitonsa suhteen avoimen kriittinen. Taideohjaajana voin väittää jo tuntevani hyvin useimmat Eivorin taiteen tekijät. Tässä kuitenkin piilee vaara, että omat vahvat käsitykset ja näkemykset vaarantavat taideohjauksessa tarvittavaa objektiivisuutta.

Taideohjaajan ja tuettujen taiteilijoiden molemminpuolinen kiintymys saattaa tuottaa ohjattavissa taiteilijoissa käyttäytymistä, jonka toivotaan miellyttävän ohjaajaa.

Autismisäätiön taidetoiminnan kehittäjä Synnöve Lindberg (2023) kuvasi osuvasti haastattelussani tukea tarvitsevan taiteen tekijän polkua kohti taiteilijuutta. Hän kertoi, miten Autismisäätiön taideyksikköön valikoidut ihmiset yleensä tietävät ennakkoon paikasta ja heillä on oma kiinnostuksen kohde taiteen tekemiseen, tai he ovat esimerkiksi kuva-artesaaniksi kouluttautuneita. He haluavat jatkaa taiteen tekemistä, syventää osaamistaan tai oppia lisää. On myös sellaisia ihmisiä, joille taiteen tekeminen voi olla mielekästä tekemistä, ilman että he haluavat siitä mitään sen enempää. (Lindberg, S., haastattelu 13.8.2023.)

Taiteilijuuden toteutuminen on tukea tarvitsevalle ihmiselle haastavaa. Ensiksikin tarvitaan yhteistyötä ja ymmärrystä eri tahojen välillä, jotta päästään toteuttamaan tuettua taidetoimintaa. Monenlaisista haasteista kirjoittaa Synnöve Lindberg entiseltä nimeltään Jokelainen (2019,17.) myös omassa opinnäytetyössään. Hänen mukaansa suurimmalla osalla tukea tarvitsevista

taiteilijoista ei ole alan ammattitutkintoa, mutta he kokevat taiteilijuuden ammatti-identiteetikseen. Ammattimaista toimintaa osoittaa heidän säännöllinen työskentelynsä, joka tapahtuu päiväaikaisessa taidetoiminnassa, taidestudiossa tai vuosia jatkuneessa harrastusryhmässä. He ovat saaneet tukea, ohjausta ja opetusta taiteelliseen työskentelyyn sekä taiteen kentällä toimimiseen.

Taiteilijoiden ansioluettelot kertovat pitkästä taiteilijaurasta. Monella on lukuisia yhteisnäyttelyitä, yksityisnäyttelyitä, tunnustuksia, apurahoja, ja joillain on teoksia merkittävässä kansallisissa taidekokoelmissa. (Jokelainen 2019,17.)

Outi Salonlahti (2019, 225) kirjoittaa maisteritutkielmassaan taiteilijapolun olevan usein kiinni yksittäisten tapahtumien tai käänteen kautta tulleesta sattumasta. Hän kuvailee tapahtumaa nimenomaan sattumaksi, jota tällainen tukea tarvitsevan ihmisen taiteilijapolku onnistuessaan vaatii. Sattuma ei kuitenkaan kuvaa itse tekijän yllättävää kiinnostusta taiteeseen vaan sitä, kuinka näillä ihmisillä ei itsellään ole ollut vaikutusmahdollisuutta tapahtumien kulkuun. Sattuma on ollut reitti tai kanava, jonka kautta nämä ihmiset ovat päässeet toteuttamaan taiteilijuuttaan. (Salonlahti 2019, 225.)

Taiteilijana toimimisen haasteita käsittelee myös Johanna Immelin (2022,16–17.) opinnäytetyö, jonka tavoitteena oli parantaa erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden mahdollisuuksia ja keinoja toimia ammattimaisesti. Opinnäytetyö oli tehty Kaarisillan taide- ja toimintakeskukseen, ja siinä tarkasteltiin keskuksen media-alan ja kuvallisen ilmaisun toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuvia opiskelijoita. Valmistumisensa jälkeen kaikilla taiteilijoilla ei ollut saatavilla riittävää ammatillista tukea kotikunnassaan, jonne he Kaarisillasta valmistuttuaan palasivat. Ammatissa toimiminen ja taiteen tekeminen erityistä tukea tarvitsevalle taiteilijalle edellyttää erilaisia tukitoimia. Tutkimuksessaan Immeli selvitti miten Kaarisillan toiminta voisi paremmin tukea näitä taiteilijoita, millaisista tukitoimista tai palveluista olisi eniten hyötyä. Hän korosti yhteistyön tarvetta ja merkitystä. Taiteilijuuden tukeminen on haasteellista ja tuettuja taiteen tekemisen paikkoja on liian vähän. Ammatillinen koulutus on merkittävä tekijä taiteilijuudessa. Monelle tukea tarvitsevalle koulutuksen saaminen on monesti mahdotonta, jolloin tiestä taiteilijaksi tulee mutkikkaampi ja pidempi,

ellei se jopa kokonaan katkea. Immelin selvitys osoittaa, että taiteilijuuden toteutuminen on hankalaa monelle koulutuksenkin saaneelle taiteilijalle. (Immeli 2022,16–17.) Mielestäni tilanne, jossa vastavalmistuneet tukea tarvitsevat taiteilijat kotipaikkakunnalleen palattuaan, eivät kykenekään aloittamaan toimintaansa taiteilijoina, vaan joutuvat palaamaan takaisin työ- ja päivätoimintapaikkoihin, on kestävätkö.

Tärkeän näkökulman aiheeseen tuo Anni Oherluoman (2022,59) opinnäytetyö, jossa tutkimuksen kohteena olivat tukea tarvitsevien taiteilijoiden huoltajat. Tutkimuskysymyksenä oli taiteen toteutumisen yhdenvertaisuus tukea tarvitsevalle taiteilijalle. Kolmessa huoltajien haastatteluissa esiin nousi selkeästi, kuinka taidetoimintaan pääseminen on edelleenkin epätasa-arvoista. Kun yhdellä taiteilijalla ratkaisevia tekijöitä taiteilijapolun onnistumiselle oli ollut taiteilijan asioista päättävän tahon kannustus taiteen pariin, oli toisen kohdalla juuri tässä kohtaa tie noussut täysin pystyyn. Jokaisen taiteilijan matkan varrelle sattuneet kannustavat ohjaajat, opettajat tai päiväkodin hoitajat koettiin erittäin merkittäväksi matkalla kohti taiteilijuutta. Taiteen yhdenvertaisuus oli toteutunut kahden haastattelun kohdalla. Yksi haastatelluista kertoi, miten hankalaa on puhua pelkästään taiteesta, kun kyse on elämän kokonaisvaltaisista asioista. Hän kuvaili, miten hänen lapsensa onnellisuus ja ammatti ovat niin merkittäviä asioita, ettei hän ole voinut niitä itsekään aivan täysin sisäistää. Haastateltava omainen painotti, että tärkeintä yhdenvertaisuuden toteutumisessa on ihmisen kuuleminen ja aito kohtaaminen. (Oherluoma 2022,59.)

Taiteilijoiden huoltajien ja edunvalvojien mukaanotto taiteilijuuden tukemisen tielle on seuraava tärkeä asia Ateljee Eivorissa. Tarvitsemme yhteistyötä kaikkien taiteilijoiden elämään vaikuttavien tahojen kanssa.

5.3 Harrastelija vai taiteilija

Taideohjaajana koen iloa ja innostusta taiteilijoiden kasvusta ja onnistumisista, mutta samalla koen myös suurta vastuuta. Taiteilijuuteen liittyy paljon muutakin kuin vain taiteen tekeminen. Taiteilijuus koostuu taiteilijaidentiteetistä, taiteen

tekemisen toiveista, odotuksista, onnistumisista ja epäonnistumisista. Se on myös verkostoitumista, yhteistyötä, kokeiluja, hakemista, etsimistä ja yrittämistä. Vaikka näitä asioita on vaikeaa selittää ja kuvailla etukäteen, on tukea tarvitsevan taiteilijan ja hänen edunvalvojansa tärkeä tiedostaa kaikki nämä taiteilijuuteen kuuluvat asiat.

Itseäni mietityttää eniten siirtymävaihe harrastajasta taiteilijaksi. Koska se tapahtuu? Miten tunnistan muutoksen ja mitä tämän jälkeen pitäisi tapahtua? Taiteilijuus on myös persoonakohtaisista. Toisen ihmisen taiteilijuus näkyy ja kuuluu selvästi ulospäin, kun jollain toisella tunne taiteilijuudesta voi olla hyvinkin vahva, vaikka hän ei sitä selvästi toisi esille. Minna Haveri ja Päivi Lilja (2022) toteavat ettei tuetun taidetoiminnan kentällä taiteilijuuden ja harrastajuuden raja määriy toiminnan rakenteiden mukaan, vaan tekijän taiteen laadun, tekemisen intensiteetin sekä ennen kaikkea itsemäärittelyn perusteella. (Haveri & Lilja. 2022,47).

Johanna Immeli (2023) kuvaili haastattelussani kokeneensa Kaarisillassa taideohjaajana ollessaan taiteilijuuden synnyn tekijän kiinnostuksena ja ”palona”. Tällöin tekijä haluaa opiskella lisää ja syventää osaamistaan ja taiteilijuuteen kasvu tulee opiskelun myötä. Kun käydään läpi tekniikoita ja kokemus kasvaa, niin saattaa löytyä visio omasta taiteilijuudesta. Mutta on myös olemassa toisenlainen polku, jossa taiteilijuus kasvaa pikkuhiljaa, kun mahdollisuuksia ruokitaan ja päästään tekemään taidetta enemmän.

Olemme molemmat samaa mieltä erilaisten persoonien välisten erojen tuomista haasteista. On vaikea tehdä yhtä yksittäistä putkea tai reittiä taiteilijaksi. Immeli toteaa, että on tärkeää pohtia ja miettiä, mitkä tarvittavat asiat reitillä ovat. Olemme samaa mieltä myös taideohjaajan työn rikkaudesta, mutta totesimme siinä olevan myös isoja haasteita. Vaikka ohjattavalla on selkeät toiveet, halut ja lahjakkuus, niin taustalla ovat aina ne syyt, miksi hän tarvitsee tukea ja nämä syytkin voivat olla hyvin moninaisia. Kaiken tämän ymmärtäminen ja huomioiminen ei aina ole helppoa. (Immeli, J., haastattelu 18.8.2023.)

Eero Haapamäki (2022,16) haastatteli opinnäytetyöhönsä kahta Lyhty ry:n asiakasta. Lyhty ry tarjoaa Helsingissä pajamuotoista työtoimintaa mm. taide- ja tekstiilityöpaja Luovilla. Haapamäki kysyi molemmilta pitkään toiminnassa olleelta tekijältä, että kokevatko he olevansa taiteilijoita. Toinen heistä vastasi: ”kyllä”, mutta tarkempaa määritelmää siitä, mikä tekee taiteilijan hän ei osannut kertoa. Toinen haastateltavista vastasi, ettei koe olevansa taiteilija. Hänen näkemyksensä taiteilijasta oli, että taiteilija on taidemaalari. Haastateltava itse tekee musiikkia, kirjoittaa sekä maalaa ja piirtää. Hän kertoi myös, että omien näyttelyiden pitäminen ei onnistu: ”Ei ne ota. Ne kysyvät, että oletko ammatiltasi taiteilija. Minä vastaan, että en ole.” Tällainen oli hänen kokemuksensa taidegallerioista ja ettei tämänkaltainen torjuminen tunnu hyvältä. Haapamäen ja haastatellun keskustelusta käy kuitenkin ilmi, että taiteilijuus tuntuisi hyvältä, saisi paljon kehuja ja sitten olisi tyytyväinen. Kun Haapamäki kysyi, että onko haastateltava saanut taiteestaan kehuja, vastaa hän sellaisia kyllä saaneen ja että se tuntui kivalta. (Haapamäki 2022,16.)

5.4 Yhteisö tukee taiteilijuutta

Taiteilijayhteisössä toimiminen on tekijöille tärkeää. Tämän havainnon voi tehdä Eivorissa päivittäin. Kaikki osallistujat ovat kiinnostuneita toistensa tekemisestä, ja vuorovaikutus on aktiivista kaikkien välillä, vaikka toisilla kommunikoinnin keinot olisivatkin rajalliset. Johanna Immeli (2022, 27–28) on tehnyt samankaltaisia havaintoja opinnäytetyönsä haastatteluissa. Niistä kävi ilmi, että omaan yhteisöön ja sen kautta koko taidemaailmaan kuuluminen on kaikille tärkeää. Erityisen tärkeitä asioita ja kokemuksia ovat taiteilijakumppanuudet, toteutuneet residenssit ja projektit. Taidestudio todettiin toimintaympäristöksi, jossa yhteisöllisyys ja tarvittaessa apu ja tuki toteutuvat. Yhteisöllisyys nähtiin tärkeänä ja sitä kaivattiin, jos sitä ei ollut. (Immeli 2022, 27–28.)

Haastattelussani Immeli totesi yhteisön tuovan mukanaan paljon sellaista sanottamatonta tietoa tai jonkinlaista ymmärrystä ihan luonnostaan, se että

taiteilijuutta ja taiteilijana toimimista näkee ympärillään joka päivä. (Immeli, J., haastattelu 18.8.2023.)

Stober Kaitlinin ja Garcia Iriarte Edurnen (2023, 26) Irlannissa tehty tutkimus kehitysvammaisten näyttelijöiden ja kuvataiteilijoiden kokemuksista taiteilijuudesta yhteisessä yhteisössä kertoo myös samaa. Ryhmän jäsenten keskinäinen arvostus ja kannustus toisiaan kohtaan vahvisti koko ryhmää ja jokaisen taiteilijan omaa taiteilijaintiteettiä. Taiteilijoiden identiteettinä oli vahvasti taiteilijuus ja vasta tämän jälkeen vammaisuus. (Stober & Garcia 2023,26)

6 Taiteilijapolku-mallin kehittämistyö

Opinnäytetyöni keskeisin tiedonkeruun menetelmä oli teemahaastattelut. Tein pilottitaiteilijoiden ja heidän läheistensä haastattelukysymykset taidetyöskentelyn, toiveiden ja unelmien ympärille. Poimin myös joitakin kysymyksiä Kansalaisfoorumin kulttuurinharrastamisen vaikutuksista tehdystä kyselystä. Haastattelujen tavoite oli kuulla molempien puolien toiveita ja odotuksia. Haastattelujen jälkeen rakensimme ensimmäiset versiot Taiteilijapolku-mallista. Tämän jälkeen tein asiantuntijahaastattelut, joissa pääsin keskustelemaan tuettuun taiteilijuuteen liittyvistä ongelmista haastateltavieni kanssa.

6.1 Taiteilijoiden haastattelut

Haastattelin ensin pilottitaiteilija Sakari Söderströmin ja hänen edunvalvojansa ja siskonsa Nina Paunosen (15.3.2023), ja tämän jälkeen toisen pilottitaiteilija Anna-Stina Helanderin ja hänen äitinsä Mervi Helanderin (17.3.2023). Taltioin haastattelut puhelimeeni videoina. Kaikki haastatellut olivat minulle entuudestaan tuttuja. Haastattelutilanne oli järjestetty tuttuun ja turvalliseen ateljeetilaan. Tilanteen eettisyyden ja sujuvuuden vuoksi haastattelin taiteilijan ja hänen taustahenkilönsä samalla kertaa. Molemmat haastattelut kulkivat etukäteen tehtyjen kysymysten mukaisesti ja kestivät reilun tunnin.

Söderströmin haastattelu meni juuri niin kun olin etukäteen arvellutkin, eli Söderström innostui kaikista esittämistäni vaihtoehdoista ja ideoista. Hän kertoi työskentelyn olevat hänelle tärkeää ja ryhmässä toimimisen olevan mukavaa. Maalaaminen on hänelle mieluisinta. Taidenäyttelyiden pitäminen ja taiteen myymisen tärkeys nousivat esiin seuraavaksi. Söderström on aina kertonut selkeästi toiveistaan. Hän on ollut myös aktiivinen toimija edistäen asioitaan ja suunnitelmiaan. Mitään uutta asiaa ei oikeastaan ilmennyt haastattelussa. Kysyessäni Söderströmiltä miten hän haluaa toimia taiteilijana ja millainen

taiteilija hän haluaa olla, hän vastasi:” Mä maalaan ja sitten mä myyn niitä tauluja”.

Söderströmin siskon Nina Paunosen haastattelu toi paljon uutta tietoa Söderströmin elämästä, taustoista sekä heidän perheensä värikkästä kulttuuritaustasta. Oli erittäin mielenkiintoista kuulla suvun taiteellisuudesta ja kuinka Söderströmin taide otetaan perheessä suurella kiinnostuksella vastaan. Haastattelun tärkein anti oli kuulla siskon hyväksyntä taidetoimintaamme ja Söderströmin taiteilijuutta kohtaan.

Haastattelun jälkeen ymmärsin, kuinka tärkeää taiteilijuuden onnistumiselle on kotijoukkojen hyväksyntä ja ylipäätään ymmärrys siitä, mitä kaikkea tämä taiteilijuus tarkoittaa. Kun kysyin Paunoselta, että mitä hän ajattelee Söderströmin taiteilijuudesta ja pelottaako siinä jokin häntä, hän vastasi minulle:” Ei todella ei, ei pelota, eikä mietitytä, päinvastoin ihan päinvastoin! Tämä taide antaa vaan lisää Sakarin elämään ja samalla koko meidän perheemme elämään, ehdottomasti. Olen iloinen siitä, että kun Sakari on koko tämän elämänsä aina hakeutunut erilaisiin asioihin ja nyt tämä taide tuntuu olevan se, joka sopii hänelle, kun se on rauhallista, ei tule mitään semmoista ekstrapäivästä. Kun hän on ollut Eivorissa, me juttelemme puhelimesta päivän asiat läpi. Luulen, että tämä on Sakarin luonteelle todella hyvä muoto tehdä jotain. Se oli hienoa, että se tuli esiin. Aina meillä on ollut kyniä ja paperia, mutta ei se ole koskaan tullut Sakarista näkyviin, taidetoiminnan alussa olin kyllä todella hämmästyneet Sakarin taidoista”. (Paunonen, N., haastattelu 15.3.2023.)

Seuraavaksi haastattelin Anna-Stina Helanderin ja hänen äitinsä Mervi Helanderin. Tämäkin haastattelu sujui ennako-odotusteni mukaisesti. Helander oli haastattelussa persoonansa mukaisesti miettiväinen ja kommentteissaan vaisu. Helanderille piirtäminen on mieluisinta ja ryhmä on tärkeä. Selkeästi meneillään oleva sarjakuvaprojekti tuntuu hänestä ajoittain hieman stressaavalta, mutta äidin kertoman mukaan stressaantuessaan Helander ei piirrä, ja hyvä niin. Äidistä huokui myös onnellisuus tyttären taiteellisuudesta sekä mahdollisuudesta toteuttaa itseään. Helander käy kotona usein ja piirtää

myös siellä paljon. Osa sarjakuvakirjan kuvista on syntynyt kotona. Kun kysyn äidiltä, että pelottaako häntä joku asia tässä Anna-Stinan taiteilijuudessa tai onko siinä mitään sellaista mikä pohdituttaa, hän vastaa minulle: Ei mitään, päinvastoin, musta se on niin ihana maailma! (Helander, M., haastattelu. 17.3.2023.)

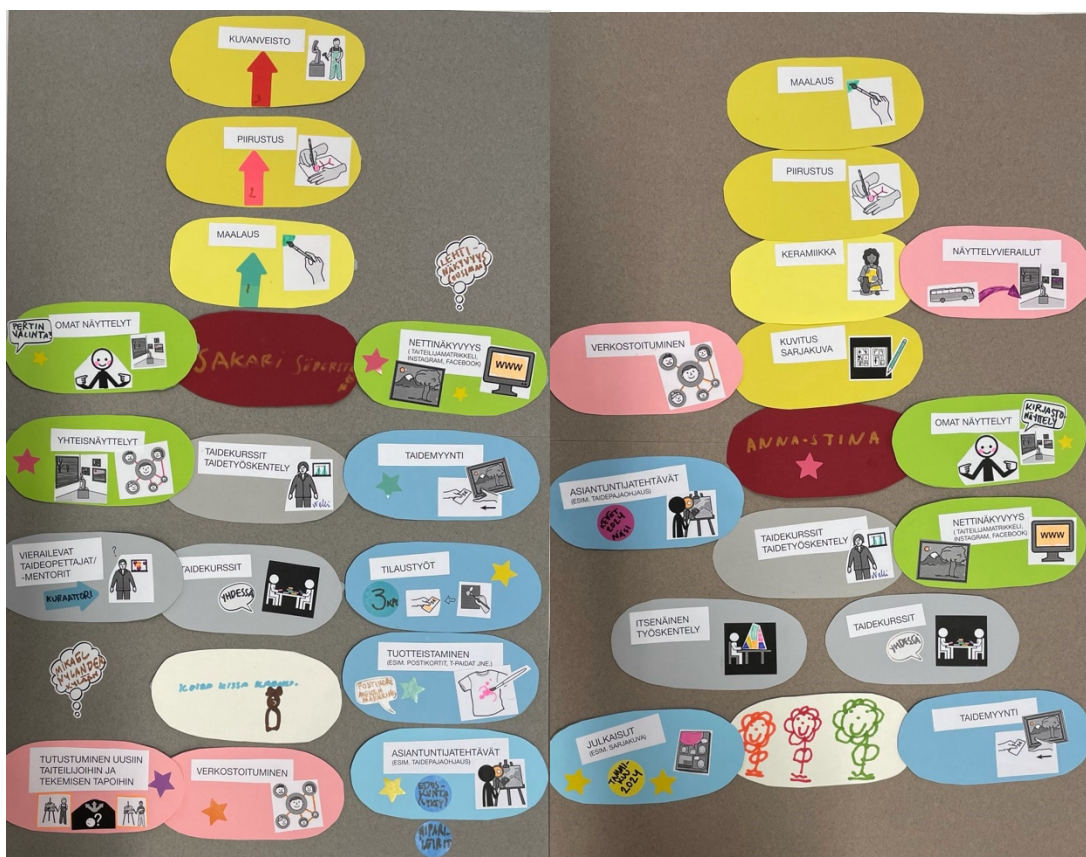
6.2 Taiteilijapolun ensimmäinen versio



Kuva 3 Söderström ja Helander tekemässä Taiteilijapolku-suunnitelmiaan.

Taiteilijahaastatteluiden pohjalta rakensimme pilottitaiteilijoiden kanssa yhdessä ensimmäiset Taiteilijapolku-suunnitelmat toukokuun 2023 alussa. Tässä vaiheessa olin hylännyt alkuperäisen ajatuksen mallista, joka olisi syntynyt pelkästään haastattelemalla taiteilijaa. Ryhdyimme tekemään Taiteilijapolku-suunnitelmaa muotoon, jonka tekemiseen taiteilija voi itse osallistua. Aloitimme aarrekartan tapaisella kollaasityöskentelyllä. Aarrekartta/unelmakartta on Kristiina Harjun 70-luvulla kehittämä menetelmä, jossa suunnitellaan tulevaisuuden toiveita ja haaveita visuaaliseen muotoon käyttäen kartonkia,

kyniä, lehtikuvia, sanoja ja tekstejä. Aarrekarttatyöskentelyä voidaan käyttää niin mukavana yhdessä tekemisen ajanvietteenä kuin apuna esimerkiksi työyhteisöjen organisaatiomuutoksissa (Harju Kristiina 2000) tai vaikka osana päihderiippuvaisten hoitoa. (Edelman & Sahla 2010).



Kuva 4 Söderströmin ja Helanderin suunnitelmat.

Ensimmäisessä Taiteilijapolku-suunnitelman versiossa taiteilijoilla oli käytössään aarrekarttatyyllisesti valmiita kuvia, jotka tässä tapauksessa olivat Kehitysvammaliiton Papunet-kuvatyökaluja, joita käytetään tukemaan kommunikointia, toimintaa ja osallisuutta. Nämä kuvatyökalut ovat eivoroilaisille entuudestaan tuttuja. Kuvatyökaluja voidaan käyttää niin kuvittamaan arjen aikatauluja ja askareita kuin myös esimerkiksi tunteiden ilmaisua. Olin etukäteen valinnut meidän käyttöömme sopivia kuvia, jotka käsittelevät taiteen tekemistä, asioita, jotka olivat nousseet esiin haastattelujen aikana sekä kuvia ryhmässä toimimisesta. Joihinkin sanoihin tai termeihin ei löytynyt valmiita kuvia, joten tein niitä yhdistelemällä Papunet-kuvastosta löytyviä kuvia lisäten

niihin itse piirtämiäni selkeitä elementtejä. Lisäksi käytettävissä oli tarroja ja tusseja. Olin koonnut kuvakkeisiin mahdollisimman laajan kattauksen taiteen tekemisen eri välineistä ja materiaaleista ottaen mukaan myös eivorilaisille uusia taiteen tekemisen muotoja kuten kuvaus, performanssi ja taiteen asiantuntijatehtävät sekä taiteen tuotteistaminen.

Molemmat pilottitaiteilijat tekivät suunnitelmiaan reilun tunnin ajan. Uudet taiteeseen ja sen tekemiseen liittyvät termit saivat aikaan hämmennystä ja epätietoisuutta. Lopputulokset olivat ennakkokäsitysteni mukaiset.

Söderströmillä oli selkeä halu työskennellä maalaten. Taiteen myyminen sekä omat taidenäyttelyt nousivat ykköseksi. Helanderille mieluisinta oli piirtäminen ja tekeillä oleva sarjakuvakirja. Yhdessä työskentelyn merkitys nousi esiin, mikä johtuu varmasti siitä, että Helander työskentelee myös itsenäisesti kotonaan, jolloin hän ymmärtää hyvin ryhmässä toimimisen arvon. Kumpikaan taiteilijoista ei laittanut uusia työskentelymuotoja suunnitelmiinsa. Piirustus, maalaus ja keramiikka olivat ne tutut ja turvalliset suosikit. Molemmat lisäsivät suunnitelmiinsa paljon asioita, joilla on heille merkitystä mm. näyttelyvierailut ja verkostoitumisen.

Molempien taiteilijoiden ensimmäisen vaiheen visuaaliset Taiteilijapolku-suunnitelmat näyttivät runsailta. Koin kuitenkin, että taiteilijuuden moninaisuus ja mahdollisuudet olivat avautuneet eivorilaisille vasta osittain. En ollut aiemmin kertonut ja tuonut työskentelyyn esimerkiksi uusien tekniikoiden ja tekemisen tapojen mahdollisuutta.

Molempien suunnitelmissa kokemus taiteilijuudesta tai taidetyöskentelyn mahdollisuuksista näkyi vielä heikosti. Asiat olivat selkeästi molemmilla vasta orastamassa. Henkilökohtaisten suunnitelmien tekeminen oli tuonut asian esille. Taiteeseen liittyvien asioiden ja teemojen sanallistaminen ja ymmärtäminen ovat jatkossa tärkeitä elementtejä Eivorin arjessa ja niitä päästään käsittelemään omien suunnitelmien kautta.

Taiteilijapolku-mallin ensimmäisen version jälkeen taiteilijuuden tukeminen näyttäytyi minulle todella vaativana ja monimutkaisena tehtävänä.

Pilottitaiteilijoiden taiteilijuuden sisäistäminen ei ollutkaan ihan siinä vaiheessa, kun olin ajatellut. Ymmärsin, että työtä oli paljon edessä ja tehtäväni on haastava. Muutos tuntui tapahtuvan hitaasti.

6.3 Asiantuntijoiden haastattelut

Seuraavaksi haastattelin kahta tuetun taidetoiminnan asiantuntijaa Autismsäätiön taidetoiminnan suunnittelija Synnöve Lindbergiä ja Kaarisillan taideohjaajana työskennellyttä, nykyistä Lahden visuaalisten taiteiden taidemuseo Malvan museopedagogi Johanna Immeliä. Lindberg on minulle entuudestaan tuttu niin kuin hänen opinnäytetyönsä Taidestudiotoimintamallin kehittäminen vuodelta 2019, joka on toiminut lähdekirjallisuutena tässä opinnäytetyössäni. Tein haastattelun Autismsäätiöllä Lindbergin työhuoneella (11.8.2023). Olin valmistautunut haastatteluun kysymyksillä, mutta haastattelu muuttuikin heti alkuun itsestään soljuvaksi keskusteluksi, jossa keskustelimme vaikeistakin aiheista lämpimän huumorin kautta. Koin suurta helpotusta yhdessä jaetuista tuetun taiteilijuuden ongelmista, mutta myös innostusta yhteisen työmme hienoudesta ja haasteista. Videoin puolitoista tuntia kestäneen keskustelumme puhelimella.

Lindbergin mielestä Taiteilijapolku-mallille olisi varmasti käyttöä tuetulla taidekentällä. Hän pohti taiteilijuuden tukemisen olevan nimenomaan taiteilijan ohjaamista ymmärtämään taiteilijan työtä. Myös taiteilijan lähellä olevien ihmisten tulisi ymmärtää taiteilijuuden kokonaisuus. Taideohjaajan työn rajojen määrittäminen oli Lindberginkin mielestä haastavaa. Taiteilijuuden tukemisessa ohjaajan rooliin kuuluu niin välittäjän, managerin kuin extratuenkin antaminen.

Lindberg kuvaili haastattelussani taiteilijuuden tukemista ja taiteilijapolkusuunnitelman tekemistä tilanteeksi, jossa pysähdytään miettimään, millaisia asioita kukin taiteilija haluaisi tehdä? Millaisia taitoja pitäisi harjoitella, että tavoitteeseen päästäisiin? Taiteilijuuden tukeminen vaatii keskustelua taiteilijan, hänen tukijoidensa ja hänen kanssaan työskentelevien ohjaajien

välillä. Onhan kaikilla riittävä ymmärrys näistä kaikista asioista ja kuka niistä ottaa vastuun? Lindbergin mielestä Taiteilijapolku-malli olisi hyvä tehdä niin, että sitä pystyisi muuntamaan muihinkin taiteilijan työn osa-alueisiin sopiviksi. On tärkeä pystyä esittelemään taiteilijoille esimerkiksi taidekuraattorin työ ja mitä kaikkea siihen kuuluu.

Lindberg totesi, että ehkä taidestudion perustamisvaiheessa olisi hyvä tehdä selkeä määritelmä, mihin vaiheeseen asti tukea voidaan antaa, varsinkin jos ohjaaja toimii paikassa yksin. (Lindberg, S., haastattelu 11.8.2023.) Havahduin tosiasiaan, etten ollut määritellyt työlleni rajoja, eikä niitä kukaan tulisi puolestani määrittelemäänkään. Tässä on tärkeä oman työni kehittämisen paikka.

Toinen haastateltavani Johanna Immeli oli minulle myös entuudestaan tuttu. Hänen opinnäytetyönsä ”Kaarisillan Taide- ja toimintakeskuksen taidetoiminnan kehittäminen: erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden ammatissa toimimisen tarpeiden selvittäminen” vuodelta 2022, on myös lähdekirjallisuutena tässä opinnäytetyössäni. Tapasimme Immelin kanssa Lahden visuaalisten taiteiden museo Malvassa (18.8.2023).

Haastattelukysymykset unohtuivat nopeasti hänenkin kanssaan innostavassa keskustelussa, joka kesti yli puolitoista tuntia. Taltioin tämän keskustelun videolla puhelimeeni. Immeli tarkasteli tuettua taidetoimintaa selkeästi ja hieman etäämmältä, hahmottaen hyvin toiminnan haasteet ja ongelmat. Immeli hahmotteli tuetun taiteilijuuden mahdollistamisen onnistuneen parhaiten silloin, kun tekijä saa tehtyä taidettaan juuri niin kuin hän itse haluaa. Silloin tuki ja tekemisen mahdollistavat järjestelyt ovat tasapainossa. Tuki toteutuu myös näyttelyiden, näkyvyyden ja kaikkeen taiteilijuuteen liittyvien asioiden osalta, kun on joku, joka hoitaa näitä asioita taiteilijan puolesta. Hoidettavien asioiden määrä on suuri. Harvalla taiteilijalla, jos kellään, on kaikki välineistöt ja tilat käytössään. Toivottavaa olisi, että kaikilla tukea tarvitsevilla taiteilijoilla olisi ainakin perusmahdollisuudet tehdä taiteellista työtään ja kehittyä siinä.

Immeli kertoi Kaarisillan taidestudiossa käytössä olevasta omasuunnitelmasta. Suunnitelma päivitetään vuosittain ja siinä käydään läpi tekijän tavoitteet, toiveet ja minkälaisia asioita taiteilija haluaa tehdä. Taidestudio laati tähän rinnalle oman vuosisuunnitelman sekä pidemmälle tulevaisuuteen tähtäävän suunnitelman. Minusta tällainen suunnittelutyö kuulosti hyvältä ja mietin, kuinka saisimme toteutettua Eivorin resursseilla jotakin samantapaista. Immelin mielestä järjestelmä toimi hyvin, mutta lisäresursseja ja malleja olisi kaivattu lähinnä Kaarisillan koulutuspuolelle ja erityisesti juuri siirtymävaiheeseen, kun taiteilija valmistuu ja lähtee koulusta. Immeliä mietityttivät taideopintonsa päättävät nuoret taiteilijat. Valmistuminen on jokaiselle taiteilijalle iso murros. Tukea tarvitsevat taiteilijat ovat vieläkin isomman muutoksen edessä, eikä tarvittavan tuen määrää aina tunnisteta. Vaaditaan paljon osaamista ja tietoa niiden asioiden järjestämiseen. Tielle tulee helposti esteitä ja itse tärkein eli taiteen tekeminen jää. Taitojen ylläpitäminen vaatii, että taidetta tehdään. (Immeli, J., haastattelu, 18.8.2023.)

6.4 Taiteilijapolku-mallin arviointia ja kehittelyä

Taiteilijuuden tukeminen näyttäytyi minulle työn edetessä hyvinkin vaikeasti hallittavalta laajalta kokonaisuudelta, jota yhden ihmisen olisi mahdotonta kunnialla suorittaa. Sekavan alun jälkeen ymmärsin, että ainoa keino edistää taiteilijuuden toteutumista Eivorissa, on rajata tarjottavat työskentelymahdollisuudet ja -tekniikat käytettävissä olevien resurssien mukaisesti. Hyvällä vuosisuunnittelulla ja asioiden rajauksella pystyisimme tarjoamaan laadukasta toimintaa.

Taiteilijapolku-mallin ensimmäistä versiota tarkastellessa oli todettava, että hankkeen pilotointiin varattu aika oli liian lyhyt. Moni suunniteltu asia oli kuitenkin toteutunut, ja molempien pilottitaiteilijoiden taiteilijuus vahvistunut. Taiteen tekemisen tärkeys näkyi molemmissa taiteilijoissa, ja siihen oltiin valmiita panostamaan aikaa ja vaivaa. Myös työskentely oli mielestäni molemmilla muuttunut pitkäjänteisemmäksi.

Anna-Stina Helanderin Taiteilijapolku-suunnitelmasta toteutui sarjakuvakirja ”Kukkia ja keppareita”. Kirja toteutettiin ”Hei muuten” -hankkeessa yhdessä seitsemän muun tukea tarvitsevan taiteilijan kanssa. Piirtämistyö aloitettiin syyskaudella 2022 ja sitä veti sarjakuvataiteilija Miissa Rantanen. Hankkeen tiimoilta järjestettiin myös kaksi näyttelyä: Porvoon pääkirjastolla helmikuussa 2024 sekä kirjastotalo Metsossa Tampereella maaliskuussa 2024. Metson näyttelyssä juhlittiin hankkeen sarjakuvakirjojen julkistamista Kuplii-sarjakuvafestivaaleilla Tampereella.

Helanderilla sarjakuvahankkeeseen liittyi myös sopimusten tekoa, taiteilijan tekijäpalkkio sekä 10 omaa kirjakappaletta. Eivorin kautta Helander sai myyntiin 50 kirjaa. Taiteilijuuden teeman esille nostaminen rohkaisi taiteilijaa ja hänen äitiään kysymään mahdollisuutta pitää Helanderin oma näyttely fysioterapiayritys NeuroWellnessissä Porvoossa. Näyttely pystytettiin helmikuussa 2024.

Helanderin työskentely sujui koko pilotointivaiheen hyvin. Aiemmat vaikeudet työn aloittamisen suhteen olivat helpottaneet. Helander esitteli omia töitään reippaasti ja oli niihin selvästi tyytyväinen. Helanderin suunnitelma toi töiden tekemiseen selkeän jatkumon ja sarjallisuuden, joka lisäsi tulkintani mukaan Helanderin turvallisuuden tunnetta. Taiteilijan olemus muuttui itsevarmemmaksi. Tätä muutosta pääsimme seuraamaan molempien näyttelyiden avajaisissa.

Sakari Söderströmin Taiteilijapolku-suunnitelman ensimmäisestä versiosta toteutui yksityisnäyttely ”Karhut Helsingissä” Galleria Pertin valinnassa Helsingissä helmikuussa 2024. Myös Söderström oli Helanderin innoittamana kysynyt näyttelytilaa omalta fysioterapeutiltaan Fysiotiimi Fokukselta ja siellä järjestettiin näyttely maaliskuussa 2024. Suunnitelmaansa Söderström oli kirjannut verkostoitumisen sekä lehtihaastattelun, jossa hän halusi olla mukana.

Sakari osallistui Kettuki ry:n taiteilijaedustajana Ateneumissa 17.4.2024 kansanedustajille järjestettyyn taidetyöpajaan. Työpaja oli Eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtajan, kansanedustaja Paula Risikon aloitteesta lähtenyt hanke, jonka tarkoituksena on parantaa poliitikkojen ymmärrystä

kuvataidealasta ja lisätä näin taiteentekijöiden ja päättäjien välistä vuorovaikutusta. Myös unelma lehtijutusta toteutui toukokuussa Apu-lehden no. 21/2024 artikkelissa ”Karhu mieheksi”, joka kertoi Söderström taiteilijatarinan.

Pilottihankkeen aikana olen monesti miettinyt tulevia Eivorin taiteilijoiden mahdollisia taiteilijapolku-suunnitelmia. Tekijät ovat työskentelyssään keskenään hyvin erilaisessa vaiheessa ja tämä näkyy varmasti heidän tulevissa suunnitelmissaan. Suunnitelmia on jatkossa lähdettävä tekemään hyvinkin yksilöllisesti, miettien kunkin tekijän omannäköistä polkua. Pilottitaiteilijoiden suunnitelmallinen työskentely tarttui huomaamatta moneen eivorilaiseen.

7 Hankkeen tulokset ja arviointi

Jo opinnäytetyön alussa oli nähtävissä, että Taiteilijapolku-mallin kehittämistyö on haastavaa. Asioiden sisäistäminen ja sitä kautta tapahtuva muutos tarvitsee aikaa ja paljon toistoja. Molemmat taiteilijat saivat toteutettua Taiteilijapolku-suunnitelman, jonka pohjalta Taiteilijapolku-malli kehittyi ja rakentui sellaiseen muotoon, että se voidaan ottaa kaikkien halukkaiden eivorilaisten käyttöön syyskauden 2024 alkaessa.

Taiteilijapolku-malli koki muutoksia hankkeen edetessä, ja ennakoitavissa on, että niin tapahtuu jatkossakin, kun muutkin eivorilaiset pääsevät kokeilemaan sen käyttöä.

7.1 Seitsemän vaiheen Taiteilijapolku-malli

Taiteilijapolku-mallin pilotoinnin myötä Eivorin vuosisuunnittelu on muuttunut suuntaan, jossa perustaidekurssien rinnalla tulevat jatkossa kulkemaan taiteilijapolku-suunnitelmien mukaan työskentelevät taiteilijat. Näille tekijöille täytyy tarjota tilaa keskittyä omiin taideprojekteihinsa, joissa käytetään itse valittuja tekniikoita ja materiaaleja.

Taiteilijapolku-suunnitelmien tulisi toimia ja täydentyä Eivorin arjessa. Suunnitelmien olisi hyvä olla esillä Eivorin seinällä, jotta niihin olisi helppo tehdä lisäyksiä tai huomioita heti, kun sellaisia ilmenee. Suunnitelmien esillä olo vahvistaisi myös taiteilijuudesta käytävää keskustelua. Helanderin ja Söderströmin toimiessa hankkeen pilottitaiteilijoina olen huomannut, että keskustelemme useimmin taiteilijuuteen liittyvistä asioista. Myös taiteilijuuteen ja taiteeseen liittyvien ilmaisujen käyttö on lisääntynyt.

Taiteilijapolku-malli oli muovautunut vuoden kestäneen pilotoinnin jälkeen seitsemän vaiheiseksi. Seuraavassa kuviossa esitän Taiteilijapolku-mallin eri vaiheet.



Kuva 5 Taiteilijapolku-mallin eri vaiheet

Taiteilijapolulle voidaan lähteä, jos tekijällä itsellään olla halu taiteilijuuteen. Mallia ei tule lähteä toteuttamaan, ellei tekijä itse ilmaise omaa motivaatiotaan taiteelliseen työhön. Tekijän on ymmärrettävä taiteen harrastamisen ja taiteellisen työn ero ja mitä siihen sitoutuminen tarkoittaa. Mielestäni aika helposti voidaan päätyä tilanteeseen, jossa tukea tarvitsevaa henkilöä aletaan kutsua taiteilijaksi ehkä hienojen töiden tai jonkin onnistuneen näyttelyyn osallistumisen jälkeen. Saattaa olla, että halua taiteilijuuteen tai taiteilijana toimimiseen ei ole koskaan kysytty tai edes selitetty auki kyseiselle tekijälle. Tämä kohta, jossa taiteen harrastaminen muuttuu taiteilijuudeksi, on minusta haastava. Mikäli kommunikoinnin tavat ovat rajalliset, on tilanne helposti kiinni taideohjaajan tai taustahenkilöiden tulkinnasta.

Vaiheessa 1. lähdemme keskustelemaan taiteilijuudesta yhdessä tekijän, taideohjaajan ja taustahenkilön tai edunvalvojan kanssa. Ohmeroluoman (2022,71) opinnäytetyö osoitti selkeästi huoltajien roolin tärkeyden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden taidepolulla. Taiteilijoiden huoltajien haastatteluista ilmeni, että koska huoltajat kantavat vastuun lapsensa

taidepolun toteutumisesta ja siihen liittyvistä järjestelyistä, olisi tärkeää, että myös huoltajille olisi tarjolla tukea ja tietoa. (Ohmeroluoma 2022, 71.)

Taiteilijapolku-mallin käyttöönoton alussa on tärkeää yhdessä selvittää taiteilijuuteen liittyviä asioita, näkemyksiä ja toiveita. Lisäksi tulee käydä keskustelu, jossa tehdään selväksi mitä taiteilijuuden tukeminen Eivorissa tarkoittaa. Taideohjaaja kertoo oman näkemyksensä taiteilijuuden mahdollistamisesta Eivorissa ja mitä se kullekin taiteilijalle ja hänen lähipiirilleen tarkoittaa. On hyvä selvittää, kuinka paljon taustahenkilöt ovat valmiita auttamaan ja tukemaan erilaisissa taiteilijuuteen liittyvissä asioissa, kuten näyttelyprojekteissa, kuljetuksissa, hakemuksissa ja etuuksien selvittelyissä.

Vaiheessa 2. lähdemme lisäämään tietoisuutta taiteilijuuteen liittyvistä asioista. Varmistamme, että kaikki ovat täysin tietoisia siitä, mitä kohti etenemme ja millaisia asioita eteemme jatkossa tulee. Otamme käyttöön tuetulle taidekentälle tehtyjä erinomaisia oppaita, kuten Katriina Rosavaaran ja Janette Ahon ”Opas taiteilijalle”, Minna Haverin ”Hyviä kysymyksiä-eettinen erityistaidetoiminta” sekä Minna Haverin ja Päivi Liljan ”Yhdenvertainen taide: hyviä kysymyksiä ja parhaita käytänteitä”.

Vaiheessa 3. on varattava aikaa Taiteilijapolku-suunnitelman tekemiseen taiteilijoiden kanssa. Suunnitelmassa hahmotellaan taiteellisen työn välineet ja materiaalit sekä mahdolliset työskentelyn aihepiirit ja teemat. Suunnitelmaan kirjataan toiveet näyttelyistä ja projekteista, joita on mahdollisuus hakea kuluvan vuoden aikana. Suunnitelma tehdään vuodeksi kerrallaan, mutta siihen voidaan laittaa myös unelmia pidemmälle tulevaisuuteen. Mietitään myös mahdollisuutta taiteen myyntiin ja tuotteistamiseen. Pilottitaiteilija Sakari Söderström on lupautunut toimimaan taiteilijapolku-suunnitelmien teossa vertaismentorina. Vertaismentorointia on hyvä myös tulevaisuudessa kehittää osaksi Eivorin toimintatapoja.

Vaiheessa 4. taideohjaaja käy läpi suunnitelman ja kartoittaa keinoja sen toteuttamiseksi. Ovatko unelmat toteuttamiskelpoisia ja millaisella aikataululla? Mitä tukitoimia kyseinen taiteilija tarvitsee työskentelyssään ja kuinka kaikki

suunnitellut asiat saadaan todeksi? Resursseja tarvitaan esimerkiksi hankkeiden ja näyttelyaikojen hakemiseen ja näyttelyiden toteutukseen. Eivorin arjessa resurssit tulee jakaa mahdollisimman yhdenvertaisesti kaikkien taiteilijoiden kesken. Koskaan ei etukäteen kuitenkaan voi tietää, kuka valitaan, milloin ja mihin näyttelyyn, jolloin lopputulos saattaa yhdenvertaisuuden pyrkimyksestä huolimatta näyttäytyä epätasa-arvoisena.

Kun suunnitelmat on käyty läpi, aikataulutettu ja yhdessä muokattu toteuttamiskelpoisiksi, olen yhteydessä taiteilijan taustajoukkoihin. On oleellista informoida taiteilijan lähipiirin ihmiset (perhe, asumisyksikkö, edunvalvoja ja työtoiminta), jotta kaikki tahot tietävät mahdollisista menoista ja hankkeista, jotka vaikuttavat taiteilijan arkeen. On myös tärkeää, että suunnitelmaa lähdetään toteuttamaan yhdessä lähipiirin kanssa.

Vaihe 5. tarkoittaa työskentelyä suunnitelman mukaisesti. Työskentelyssä keskitytään niihin asioihin, jotka kirjattiin suunnitelmaan. Taiteilijan kanssa tarkastellaan kokonaisuutta ja näin työskentely muuttuu tavoitteelliseksi

Vaiheessa 6. suunnitelmallisen työskentelyn päätteeksi päästään nauttimaan työn hedelmistä. Taiteilijapolun tavoitteena on mahdollistaa omannäköinen taiteilijuus. Toiselle tekijälle se saattaa tarkoittaa omia näyttelyitä, toiselle taas mahdollisuutta työskennellä pitkäjänteisesti tiettyjen aiheiden tai materiaalien parissa. Suunnitelmassa on kuitenkin tärkeää olla tavoitteita ja etappeja, joiden onnistumista päästään tarkastelemaan ja jatkokehittämään.

Vaiheessa 7. Taiteilijapolku-suunnitelmat päivitetään. Päivityksen aika on alkuvuodesta, kun Eivorin rahoitus tulevalle vuodelle on selvillä. Suunnittelussa otetaan huomioon tuetun taidekentän vuosikello eli seuraavalle vuodelle tiedossa olevat näyttelyt ja tapahtumat. Mukana ovat mm. Kaarisilta Biennale (haku joka toinen vuosi maaliskuussa), Kettukin Taiteilijamatrikkeli (haku ja päivitys tammikuussa), Kettukin vuoden taiteilijahaku (marras - joulukuu), Miekii teen taidetta -näyttelyhaku galleria Pihattoon Lappeenrantaan (haku helmikuussa) sekä haku OAF-festivaaleille Helsinkiin (haku alku vuodesta).

7.2 Mitä tämän jälkeen?

Taiteilijapolku-mallin käynnistäminen Eivorissa tarkoittaa käytännön tasolla, että sen käyttöönottoon on varattava riittävästi aikaa. Uusi malli tulee muuttamaan Eivorin taiteilijoiden tulevaisuuden suunnittelua sekä taidetyöskentelyä. Kunkin taiteilijan kohdalla pohdinta siitä, mitä he haluavat tehdä tänä vuonna, ensi vuonna tai viiden vuoden päästä, on toiminnassamme uutta. Tämä saattaa olla monelle taiteilijalle täysin uudenlainen ajattelutapa. Yhteinen unelmointi tuo myös vastuuta. Taideohjaajana täytyy ymmärtää, mikä on toteuttamiskelpoista ja mahdollista ja mikä taas ei. Oman lisänsä suunnitteluun tuo se, että monen tekijän kohdalla aikakäsitteet ovat haasteellisia, elleivät suorastaan mahdottomia ymmärtää.

7.3 Prosessi minussa

Kehittämishankkeeni on ollut minulle hyvin henkilökohtainen. Olen ymmärtänyt taideohjaajan työni asettamat haasteet ja rajat, mutta myös sen mahdollisuudet ja työn yhteiskunnallisen tärkeyden. Antamani lupaus tukea eivorilaisia taiteilijuuden tiellä, on ollut minulle itselleni pitkän mietinnän prosessi. Taideohjaajana koen, että minun itsenikin täytyy jollain lailla muuttua tai katsoa asioita uudesta näkökulmasta. Minunkin on tehtävä suunnitelma, jonka mukaan tuon esille erilaisia taiteilijuuteen liittyviä asioita ja teemoja. Jokaiselle taiteilijalle tulisi luoda mahdollisuudet löytää itselleen omin tapa olla ja toteuttaa

Synnöve Lindbergin entiseltä nimeltään Jokelainen (2019,57) oppinäytetyössä tukea tarvitsevat taiteilijat kertoivat heidän mielestään hyvän taideohjaajan olevan joustava, auttavainen, lempeä, ymmärtäväinen ja hyväntuulinen. Taideohjaajan toivottiin arvostavan, kuuntelevan, neuvovan ja rohkaisevan taiteilijaa. Taideohjaajan tehtävä on tukea taiteilijan mahdollisimman itsenäistä taiteellista työskentelyä ja oman ilmaisun vahvistamista. (Jokelainen 2019, 57.)

Eivorissa annan sekä taideohjausta että taideopetusta. Toisinaan tunnen olevani myös taidementori. Saara Piispa (2023, 98–99) pohtii

opinnäytetyössään Taidestudiotoiminnan mahdollisia ristiriitoja ammattimaisen pedagogisen osaamisen, opettajuuden ja taiteilijuuden välillä. Piispan mukaan taidekasvatus ja opettajuus voivat olla parhaimmillaan rinnalla kulkemista ja uusien näkökulmien tarjoamista myös taiteilijana jo toimiville.

Vuorovaikutuksessa tapahtuu oppimista ja opettamista myös taiteilijalta toiselle. Työskenneltäessä taiteen parissa voi uuden oppimista tapahtua puolin ja toisin, niin taidekasvattajan, taiteilijan kuin taideopiskelijankin roolissa. Piispaa kiinnostaa ajatus ohjatussa taidetoiminnassa syntyvästä vuorovaikutuksesta taiteilijan ja taideohjaajan välillä ja se, miten voisimme kyseenalaistaa yksilökeskeisiä käsityksiä taiteilijan työskentelystä. (Piispa 2023, 98–99.) Yhdyn Piispan toteamukseen, ettei ohjatussa taidetoiminnassa työskenteleminen missään määrin sulje pois taiteilijaa itsenäisenä tekijänä tai vähennä taideohjausta saavan henkilön työn arvoa.

Johanna Immeli toi esiin samoja asioita haastattelussani. Hän totesi omassa työssään taidestudiossa olevansa enemmänkin juuri mentori kuin opettaja. Immeli koki Kaarisillan tasavertaiseksi työyhteisöksi. Kaarisillan taiteilijat tuntevat hänet hyvin ja hän heidät, kun ollaan kaikki päivät yhdessä. Omasta persoonastaan ei voi irtaantua. "Tällaisessa asiakkuussuhteessa rajat usein hämärtyvät, kun yhdessä olo on tiivistä. Siinä on mukana kaikki muutkin elämän asiat, se ei ole pelkästään se taidejuttu, vaan siinä on koko elämä ja arki, se on kokonaisvaltainen paketti. Se on helposti sellaista symbioottista ja sitten siinä on tietysti se koko ryhmä, koska työskennellään pääsääntöisesti yhdessä. Kun on kaikki persoonat yhdessä tiiviisti, niin siinä on jotain todella hienoa, mutta on siinä myös väistämättä myös ongelma kohtia." (Immeli, J., haastattelu 18.8.2023)

8 Pohdintaa

Opinnäytetyöhöni sisältyi paljon eettisiä kysymyksiä, joihin ei oikeastaan ole suoria ja selkeitä vastauksia. Tiivis keskusteluyhteys verkoston toimijoiden välillä ja yhteinen vaikuttamistyö Kettuki ry:n hallituksessa ovat minulle tärkeitä paikkoja, jossa voin pohtia työhöni liittyviä ongelmia ja haasteita yhdessä alan toimijoiden kanssa.

Kehittämishankkeeni vahvisti uskoa työhöni Eivorissa. Opinnäytetyöni ansiosta osaan paremmin nähdä ja hahmottaa kokonaisuuksia. Välillä ulkopuolelta tulevat säädökset hankaloittavat yksittäisten eivorilaisten elämää. Taiteen rahoituksen leikkaukset tuleville vuosille pelottavat ja tulevaisuuden suunnittelu tuntuu välillä vaikealta. Koen, että tulevaisuudessa tarvitsen lisää rohkeutta haastaa niin päättäjiä kuin paikallisia toimijoitakin puolustaessani heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia toteuttaa itseään ja elää omannäköistä elämää.

Eivorin toiminnan kehittäminen on jatkuvaa työtä. Kehittämishankkeeni sysäsi minut katsomaan rohkeammin tulevaisuuteen ja tekemään pidemmälle tähtääviä suunnitelmia. Toivon, että tulevaisuuden rahoitukset mahdollistavat vierailevien taiteilijoiden työpajoja sekä uudenlaisia taidehankkeita, joiden avulla pääsemme laajentamaan kokemuksiämme ja näkemyksiämme taiteilijuudesta ja taiteen tekemisestä. Astumme ulos osaksi yhdenvertaista taidemaailmaa. Marginaalissa oleminen tarkoittaa meille vapautta ja erilaisuuden voimaa, ei ulkopuolisuutta.

Eivor on myös tuetun taiteen taidekasvattaja. Taideohjaajan työssäni näen, miten taiteilijuuden kokeminen tuo esiin vahvoja tunteita, jollaisia ei ehkä ole koettu koskaan aiemmin. Oman ilmaisun löytyminen ja sitä seurannut itsetunnon nousu sekä omien töiden arvostus avaavat tekijöille uuden maailman. Taiteen esille laittaminen, myyminen ja taiteilijuuden herääminen ovat monelle isoja muutoksia oman minuuden kokemisessa ja itsetunnon rakentamisessa. Uskon, että taide on näille ihmisille ainutlaatuinen väline ilmaista ja tutkia itseään, kun sanallinen ilmaisu on monella rajoittunutta.

Englannissa asuva tukea tarvitseva taiteilija Laura Broughton (2023) kertoo taiteen merkitsevän hänelle pakopaikkaa, jossa hän ei koe olevansa kehitysvammaisen. Hän on nimennyt paikan Laura`s worldiksi. Siellä hänellä ei ole vaikeuksia ymmärtää asioita tai vaikeuksia keskittyä ja kohdata sosiaalisia tilanteita. Taiteen tuoma paikka on turvallinen, jossa elämä tuntuu kirkkaalta ja selkeältä. (Broughton 2023, 80.)

Toiminnallamme on merkitystä sekä tekijälle että taideteosten kokijalle, ja voidaan nähdä, että tuetulla taiteellamme on myös yhteiskunnallinen funktionsa. Tietoisuus ja tunne kuulua tärkeänä osana yhteiskuntaan ovat arvoja, joita taidetyöskentely tuottaa. Eivorilaisten työt herättävät katsojalle muusta taiteen kokemisesta poikkeavia tunteita ja taidekäsityksen pohdiskelua, mm. sen esteettisistä ja eettisistä arvoista ja maailmankuvasta.

Tehdessäni asiantuntijahaastatteluita, koin että puhuimme kaikki samasta asiasta yhtä suurella palolla ja innolla. Jaoimme myös samoja huolia tukea tarvitsevien taiteilijoiden mahdollisuuksista työskennellä. Haastattelut toimivat minulle melkein työnohjauksellisina tapaamisina, joista olen edelleenkin sangen iloinen ja kiitollinen. Ne toivat myös uutta uskoa ja intoa työhöni. Kiitokset asiantuntijoille Synnöve Lindbergille ja Johanna Immelille.

Yhteistyötä tuetun taidekentän toimijoiden välillä on kehitettävä ja tiivistettävä. Tukea tarvitsevien taiteilijoiden oikeuksien puolustaminen ja epäoikeudenmukaisiin epäkohtiin puuttuminen on meidän kaikkien tehtävä. Jatkossa tutkimuskohteena voisi olla tukea tarvitsevien taiteilijoiden mahdollisuudet vaikuttaa taidekentällä mm. asiantuntijatehtävissä.

Kiitos upeille pilottitaiteilijoille Anna-Stina Helanderille ja Sakari Söderströmille sekä taustavaikuttajille Mervi Helanderille ja Nina Paunoselle.

Isot kiitokset haluan antaa myös rakkaille vanhemmilleni, joiden kanssa käyty keskustelumme tukea tarvitsevien ihmisten elämästä, taiteesta ja oikeuksista olivat tärkeässä osassa niin Ateljee Eivorin alkuvuosina kuin tämänkin opinnäytetyön tekoprosessissa. Kiitokset Marjukka Nio ja Ilkka Nio.

Lähteet

Aho, Janette & Rosavaara, Katriina 2020. OPAS TAITEILIJALLE.

Hämeenlinna: Kettuki.

Bifrost. Outsider art Bifrost. Julkaisuaika tuntematon. Viitattu 15.2.2024.

<https://www.bifrostart.dk>

Broughton, Laura 2023. Made possible -Stories of success by people with learning disabilities -in their own words. toimittaja Saba Salman. Englanti.

Unbound

Engeström, Yrjö 1985. Kehittävän työntutkimuksen peruskäsitteitä 1.

Aikuiskasvatus no4.

Frilander, Aino 2016. Yayoi Kusama aikoo maalata kuolemaansa asti – taiteen supertähti kertoo HS-haastattelussa elämästä, kuolemasta ja pilkuista. Viitattu 20.3.2024.

<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002924437.html>

Grönstrand, Eeva 2014. Taiteen tekeminen on työtä. Ketju-lehti no6.

Haapamäki, Eero 2022. Me tehtiin yhdessä ja välillä mä tein ihan itsekseeni.

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu; School of Arts, Design and Architecture; Aalto University; Aalto-yliopisto.

Harju, Kristiina 2000. Valmiina muutokseen – aarrekartan avulla kohti uutta. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Haveri, Minna 2016. Hyviä kysymyksiä – eettinen erityistaidetoiminta.

Hämeenlinna: Kettuki ry.

Haveri, Minna & Päivi, Lilja 2022. Yhdenvertainen taide: hyviä kysymyksiä ja parhaita käytäntöjä. Hämeenlinna: Kettuki ry.

Heikkinen Hannu L.T. & Kaukko Mervi 2023. Toimintatutkimus: käytännön opas. Tampere: Vastapaino.

Helander Anna-Stina. 2023. Haastattelu. Taiteilija Anna-Stina Helanderia haastatteli 17.3. 2023 Nelli Nio.

Helander Mervi. 2023. Haastattelu. Tukea tarvitsevan taiteilijan huoltajaa haastatteli 17.3.2023 Nelli Nio.

Helsingin lyhytaikaiskoti ja työpaja Lyhty ry. Julkaisuaika tuntematon.
Viitattu 15.2.2024 <https://www.lyhty.fi/>

Houni, Pia & Ansio, Heli 2014. ”Taiteilijan ammatti tänään – tietoja, taitoja, diskursseja”. Julkaisussa Yhteiskuntapolitiikka 79:4, 375–387.

Immeli, Johanna 2022. Kaarisillan Taide- ja Toimintakeskuksen taidetoiminnan kehittäminen: Erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden ammatissa toimimisen tarpeiden selvittäminen. Lahti: LAB-ammattikorkeakoulu.

Immeli, Johanna 2023. Haastattelu. Lahden visuaalisten taiteiden museo Malvan museopedagogi Johanna Immeliä haastatteli 18.8.2023 Nelli Nio

Isomäki, Ahti 2011. ”Alkusanat.” Teoksessa Löytöjä: Kehitysvammaisten Taiteen Suomalainen Hakuteos. Toim. Esa Vienamo, Ahti Isomäki & Jaana Isomäki. Hämeenlinna: Kettuki ry

Jokelainen (nykyiseltä nimeltään Lindberg) **Synnöve** 2019. Taidestudiomallin kehittäminen. Helsinki:
Muotoilun tutkinto-ohjelma YAMK Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Jokelainen (nykyiseltä nimeltään Lindberg) **Synnöve** 2019.
Taidestudiotoiminta: taiteilijuutta, osallisuutta ja työllistymistä edistävä toimintamalli. Hämeenlinna: Kettuki.

Kantokorpi, Otso 2004. ”Taidemaailmaan”, teoksessa: Tie taiteilijaksi (Väliasema Orivesi) toim. Jama, Olavi Jyväskylä: Kansanvalistusseura.

Kantokorpi, Otso 2011. ”Kehitysvammaiset, luovuus, taide ja säännöt.” teoksessa Löytöjä: Kehitysvammaisten Taiteen Suomalainen Hakuteos. Toim. Esa Vienamo, Ahti Isomäki & Jaana Isomäki. Hämeenlinna: Kettuki ry.

Kansalaisfoorumi Kulttuuriharrastamisen koetut vaikutukset 2022 selvitysraportti (Viitattu 15.2.2024)
<https://kansalaisfoorumi.fi/hankkeet/kulttuuriharrastamisen-koetut-vaikutukset-selvitys-ja-mittaristo-2/>

Karhunen, Maija 2020. Sitkeydellä ja tuurilla, esteistä huolimatta. Blogi-kirjoitus. Kulttuuria kaikille-sivusto. Viitattu 26.5.2024.
https://www.kulttuuriakaikille.fi/blogi_sitkeydella_ja_tuurilla

Kehitysvammaliitto. Papunet -kuvatyökälyt. Julkaisuaika tuntematon. Viitattu 10.11. 2023. <https://papunet.net>

Kettuki ry. (Viitattu 30.4.2024) <https://www.kettuki.fi>

Kettuki ry. Taiteilijamatrikkeli 2024. (Viitattu 20.3.2024) <https://www.kettukintaiteilijamatrikkeli.fi>.

Kettuki ry. Vertaistaiteilijatapaaminen verkossa 16.2.2023.

Kulturformedling Inuti Stockholm. Julkaisuaika tuntematon. (Viitattu 15.2.2024) <https://www.kulturformedling.se/konto/anneliinuti-se/>

Lindberg Synnöve 2023. Haastattelu. Autismisäätiön taidetoiminnan suunnittelija Synnöve Lindbergiä haastatteli 13.8.2023 Nelli Nio.

Ohmeroluoma Anni 2022. ”Hän on taide, taide on hän” – Erytistä tukea tarvitsevien henkilöiden taidepolut yhdenvertaisuuden näkökulmasta huoltajien kertomana. Opinnäyte. Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.

Oikeusministeriö 2024. Viitattu 30.4.2024 www.oikeus.fi/edunvalvonta

Paunonen Nina 2023. Haastattelu. Tukea tarvitsevan taiteilijan perheenjäsentä ja edunvalvojaa haastatteli 15.3. 2023 Nelli Nio.

Piispa, Saara 2023. ”Taide vie mennessään” – Taiteen ja taiteilijuuden merkitykset erityistaidetoiminnassa työskentelevien taiteilijoiden kokemuksissa. Helsinki: Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Rautio Pessi 2023. ”Marginaaleista toisiin”. Lehtiartikkeli, Taide-lehti no. 4 (Viitattu 4.12.2023) <https://taidelehti.fi/marginaaleista-toisiin/>

Rhodes Colin 2004. Toinen taide -luovat erot. suomennos: Tomi Snellman. Helsinki. Maanhenki 2004

Salonlahti Outi 2019. ”ON AINA OLTAVA 200 % PAREMPI” Vammaisten ja kuurojen taiteilijoiden toimintamahdollisuudet ja taiteilijapolut. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Humanistisyhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Stiftelsen Inuti julkaisuaika tuntematon. (Viitattu 15.2.2024) <https://inuti.se>

Stober, Kaitlin ja Garcia Iriarte Edurne 2023. Intellectual disability, art and identity: a qualitative exploration of the experiences of professional artists with intellectual disabilities. Disability & society no.11

Söderström Sakari 2023. Haastattelu. Taiteilija Sakari Söderströmiä haastatteli 15.3. 2023 Nelli Nio

Vienamo Esa 2020. Outsider-taide ja yhdenvertainen ulkopuolisuus. Taidetutka no 7. Viitattu 26.5.2024 <https://taidetutka.fi/2020/outsider-taide-ja-yhdenvertainen-ulkopuolisuus>

